

શ્રી.

દંપતિ વિલાસ.

રચનાર

પુરુષોત્તમ કકલ સોલંકી.

ખોટાદ—ઠાઠિયાવાડ.

દોહરા.

આ જગમાં પતિ પતિને, પરસ્પરે નહિં પ્યાર;
 ઉભય તણો નિશ્ચય તમે, અકુળ ગણો અવનાર. ૧
 સર્વ સ્થળે દ્રષ્ટિ કરો, મન જૂદાં વર્ચાય;
 વિનયી પ્રેમીને રસિક, દંપતિ વિરલ જણાય. ૨

અમદાવાદમાં

મામાની હવેલીમાં યુનાઇટેડ પ્રીન્ટીંગ અને જા.
 એજન્સી કં. “લિમિટેડ”ના પ્રેસમાં.
 રણછોડલાલ ગંગારામે છાપ્યો.

સંવત ૧૯૪૪. સને ૧૮૮૮.

કિંમત રૂ. ૩૦-૧૨-૦

(અર્થ સ્વામિત્વના સર્વ હક સ્વાધિન રાખ્યા છે.)

અર્પણ પત્રિકા.

મેહરબાન નેકનામદાર રાખ્યોળશ્રી,
હરિસિંહજીભાઈ જેસાભાઈ સ્વસ્થાન
ભાવનગરના માજી વજીરસાહેબ.
મુ. રાજકોટ.

આપ ભાવનગર સ્વસ્થાનમાં વજીરના હોદ્દા ઉપર હતા, તે અરસામાં આપની રાજનીતિ-રાતા, વિક્રતા, સમયસુચકતા, અંતે સુશિક્ષપણું મારા સાંભળવામાં આવેલ; ત્યારબાદ પણ પ્રસંગે આપની યોગ્યતાની વિચિત્ર વાતો સાંભળી મને અત્યંત હર્ષ થાય છે. એ કારણથી આપ નામદારની રજા લઈ અતિ આદરપૂર્વક આ ગ્રંથ આપનેજ અર્પણ કરું છું એજ વિનંતિ.

ખોટાદ.

તા. ૪-૨-૮૭.

આશાધિન સેવક.

પુરૂષોત્તમ કકલ સોલંકી.

અંથકર્તા.

વિજ્ઞાપના.

મારા રચેલ પુસ્તક સોનહામણનું નાટક અને મદન-રાયને મનમોહના મારા કટલાએક રસિક મિત્રોના વાંચવામાં આબ્યાથી તે માંહેનાં દંપતિ વિલાસનાં ગાયનો અને દંપતિ ધર્મ એ વિષય એક પુસ્તકના આકારમાં પ્રસિદ્ધ કરવા મને તેઓનું ફરમાન ચવાથી આ ગ્રંથ પ્રકટ કરવામાં આવેલ છે.

આશુકમાશુકનો પ્રેમ કાવ્યમાં બતાવ્યા કરતાં દંપતિનો પવિત્ર પ્રેમ કાવ્યમાં બતાવાય, એ રસિક વાંચનારા વિશેષ્ય પસંદ કરશે, એવું હું માનું છું, પરંતુ સાથે પ્યાર બાંધી બભિચાર કર્મ નહીં કરવા અને પોતાની સ્ત્રી સાથે નિર્મળ પ્રેમ રાખવા આ ગ્રંથ રચવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે.

આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ કરવામાં સ્વસ્થાન ભાવનગરના માણવજીર સાહેબ હરિસિંહજીભાઈ જેસાભાઈએ જે સાધતા કરેલી છે તેઓ સાહેબનો તથા મારા કટલાએક મિત્રોએ અગાઉથી ગ્રાહક થઈ, તથા નવાં ગ્રાહકો મેળવી આપવામાં જે મદદ કરેલી છે, તેઓનો આ જગ્યાએ અંતઃકરણથી આભાર માનું છું.

૬
પુરુષોત્તમ

શ્રી.
દંપતિ વિલાસ.

દશ્વિર માર્થના.

રાગ સોરઠ. ગોડી.

(હે મેવાડના મહારાણારે એ રાહ.)

સ્મરૂં સૃષ્ટીતણા અધિષ્ઠાતારે, કર અહો વિબુવીચ વિધાતા; ટેકું
વિશ્વપતી વરદાયી મહેશ, સંકટ હરણુ ગણાતારે. કર અહો.
વીધન હરણુ તારણુ તરણુ દશિ, ધરણી ધરણુ જગકર્ષારે. કર અહો.
દીન દયાળુ પરમ કૃપાળુ, અમતકૃતિવંત ત્રાતારે. કર અહો.
પુરુષોત્તમને આ ગ્રંથમાંહે, સાચ કરો સુખ દાતારે. કર અહો.

શ્રી દંપતિ ધર્મ.

પુરૂષના સ્ત્રી પ્રતિ ધર્મ

ગુજરાત મેળવવા સારૂ પુરૂષ જેમ વ્યાપાર, નોકરી આદિ ઉદ્યોગ કરેછે તેમ ઘર સંસાર ચલાવવાને ઈશ્વરે સ્ત્રીનિર્મિત કરીછે, પુરૂષ સ્ત્રી ઉપર પૂરેપૂરો પ્રેમ રાખી સારી રીતે ચાલવું જોઈએ. પુરૂષનાં મુખ્ય દુઃખમાં જન્મ પર્વત ભાગ લેનારી કુત એક સ્ત્રીછે તેને માટે અનુભવી વિદ્વાનોએ સ્ત્રીનિર્મિત ગણેલીછે. પુરૂષની જ્યારે નબળી સ્થિતિ અને દુઃખ આવેછે, ત્યારે તેનાં સગાં વહાલાં કે કોઈ નાતાદાર માણસ તેની પૂરે પૂરી કાળજીથી ખબર લેતા નથી, જેમકે મધપુડામાં જ્યાં સુધી મધ હોયછે, ત્યાં સુધી માંખીઓ તેને વળગી રહેછે, તથા જ્યાં સુધી વૃક્ષ પાન ધરામાં બરપૂર હોયછે ત્યાં સુધી પક્ષીઓ તેના ઉપર બેસી ટુંબાર કરેછે, પરંતુ પાન જ્યારે સુકાઈ જાયછે, ત્યારે સર્વે પક્ષી ઉડી જાયછે. તથા ગાવ, ભેંસ, બળધ આદિ જનાવરો જ્યાં સુધી બળવાન હોયછે, અને ઉપયોગમાં લેવાયછે ત્યાં સુધી તેને યોગ્ય ખડખાણ આપી સારી રીતે જોભાળ રખાયછે. પરંતુ તે જ્યારે વૃદ્ધ થાયછે, અને કાંઈ પણ ઉપયોગમાં આવી શકતાં નથી, ત્યારે તેને કાંતો ધર્મશાળામાં કિંવા રખડતાં મૂકેછે. તેમ જ્યાં સુધી કોઈ માણસમાં સ્વાર્થ રહેલો હોયછે ત્યાં સુધી તેને ધણા વળગી

રહેછે. દુઃખમાં ભાગ લેવાને તત્પર રહેનાર આ જગતમાં વિરલા જણાયછે; પરંતુ સ્ત્રીને તો તેવે વખતે તન મનથી આકરી કરવા વિના છૂટકો નથી. પોતાના ઉપર અનેક વિપત્તિઓ આવી પડશે એવું ધારી પુરૂષનું તે કદાપિ પણ અવળું મ્હાશે નહીં, આવી રીતની જન્મ પર્યંત સુધીની જે સુખ દુઃખની ભાગિયણ છે તેના સાથે પુરૂષે કેવી રીતે ચાલવું જોઈએ? પુરૂષે સ્ત્રી ઉપર પરિપૂર્ણ પ્યાર રાખી હજી મળી ચાલવું એથી ધમ્મર રાજી રહેછે

આવી રીતે પુરૂષે સ્ત્રી ઉપર પ્રેમ રાખવો જોઈએ, પરંતુ તેની મર્યાદા નહીં મેલવી જોઈએ. “સ્ત્રીને એક આંખમાં રોવરાવી અને એક આંખમાં હસાવવી” એવી એક કહેવત કહેવાય છે. આપણા દેશમાં સ્ત્રી પુરૂષ જો સમજણમાં અને સરખા સ્વભાવનાં હોયછે, તો તો અતૂલ પ્રેમ રાખવાથી કાંઈ હરકત નથી. પરંતુ આવાં દંપતિ કોઈ સ્થળે નજરે પડેછે. આપણા દેશમાં સ્ત્રી કુળવણી જેવી જોઈએ તેવી હાલતમાં નથી, એટલે બહુ થોડે ઠેકાણે સ્ત્રીઓ બોલેછે. પરંતુ ઘણે ભાગે અભણ રહેછે. અભણ સ્ત્રી પુરૂષ સાથે કેવા ધર્મથી વર્તવું તે જાણતી હોતી નથી, એટલે તેના ઉપર જેમ જેમ વિશેષ પ્યાર બતાવાતો જાયછે તેમ તેમ તેને હુંપદ અને માન આવતું જાય છે. સ્ત્રી સાથે આવી રીતે વર્તવાથી પુરૂષ સાથે સ્ત્રીઓ કેવા વિવેકે ચાલવું જોઈએ, તેમાં ખામી પડી જાય છે. પુરૂષને સ્ત્રીએ નહીં કહેવું જોઈએ, તે સ્ત્રી સાથે મર્યાદા વગરના પ્રેમથી અનઘટતું કહેવાઈ જવાય છે.

કુળવણી પામેલી સ્ત્રી પ્રતિ મર્યાદા વગરનો પ્રેમ બતા-

વાય છે, ત્યારે તેનો પ્રેમ દિવસે દિવસે વધતો જાય છે. સ્ત્રી સાથે આવી રીતનો વિલાસ કરવાથી અહોનિશ મન પ્રદુ-ક્ષિત રહે છે. પ્રદુક્ષિત મનથી સારાં સારાં લોકોપયોગી કામો થાય છે. તેમાં પોતાને અને દેશને સારો લાભ થાય છે.

જ્યારે પુરૂષના સ્વભાવથી સ્ત્રી, અને સ્ત્રીના સ્વભાવથી પુરૂષ વાકેફ હોતો નથી, ત્યારે પુરૂષે સ્ત્રીનું મન પોતાના મન સાથે યુક્તિપૂર્વક મેળવવું જોઈએ. પ્રથમ સ્ત્રીનો સ્વભાવ કેવો છે ? તેની પરિક્ષા કરી પછી તેનો જીવ પોતાના જીવ સાથે હળી મળી જવો જોઈએ. આવી રીતે પ્રથમથીજ જો મન મળતું નથી, તો તે જોડું જીવતાં સુધી દુઃખી રહે છે. એમાં સંશય નથી. પહેલાં નહીં મળેલું મન પાછળથી ઘણા ઉપાયો કરતાં છતાં પણ મળવું મુશ્કેલ થઈ પડે છે. તેટલા માટે પ્રથમ તેની સાવચેતી રાખવાની જરૂર છે. મળતાવડાં સ્ત્રી પુરૂષનો ધર સંસાર ધણે અચ્છી રીતે ચાલે છે.

અણસમજણાં, કમ અકલવાળા પુરૂષો સ્ત્રીને મારે અને ગાળો આપે છે. એ કેવળ દૂષ્ઠ કર્મ છે. અમળાને ગાળો દેવાથી અને માર મારવાથી તે નુનરેલ થઈ જાય છે; તેને રાત દિવસ અનેક વિચારો થયા કરે છે. તેને લીધે પ્રેમમાં કાંઈપણ આમી પડે છે. સ્ત્રીને મારવાથી અને ગાળો દેવાથી ગામમાં સગા વહાલાં અને ખીજાં લોકો હાંસી કરે છે. અને તેનો વફર જાય છે.

પારકી સ્ત્રીને ભોગવવાથી જગતમાં પોતાનું અને પોતાના બાપદાદાનું નામ જોળાય છે. મહા મહા કષ્ટ સહન કરી આ જગતની અંદર ઘણી મૂઢતે જે આખર મેળવે-

હો હોય છે. તેનો એક પળવારમાં નાશ થઈ જાય છે; અને સમજે ઠેકાણે હો હો થાય છે. સાત માળની હવેલી ચણતાં ઘણી મૂદત જોઈએ છીએ, પરંતુ તેનો વિનાશ કરવામાં વિશેષ્ય મૂદત જોઈતી નથી. એક સુંદર હાથની ચિત્રેલ છબી રંગથી ભરીને તૈયાર કરતાં લાંબી મૂદત વીતી જાય છે, પણ તેનો નાશ કરતાં એક મિનિટ પણ પૂરી જોઈતી નથી. તેમ બલિયાર કર્મ કરતાં ઘણી મૂદતની મેળવેલી આખર સહેજવારમાં ગુમ થઈ જાય છે. વળી તેથી ઇશ્વરના ગુણેશ્વર થવાય છે. અને તે દુઃકર્મ કરવાથી મહા પાતક લાગે છે. તે પાતક પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાથી પણ જતું નથી. તે તો સર્વે એક બાળુ રહ્યું, પરંતુ પોતાની સ્ત્રી ઉપર દયાની આતર તેવું અધોર કર્મ નહીં કરવું જોઈએ. બલિયાર કર્મ કરવાથી પોતાની સ્ત્રીના જરૂર આંતરડી બળે છે; તેનું પરિણામ સાડા આવતું નથી, સ્ત્રીને તે સંબંધી અનેક વિચારો થયા કરે છે; અને સ્ત્રીના મન પર તેની એક જબરી ખોટી અસર થાય છે. આવા બલિયારી દૂષ્ટ લોકોને શતવાર ધી:કાર છે.

બલિયારીને ધી:કાર.

આખકા.

ધી:ક તને હજાર વાર બલિયારી, કરી કીર્તિ ધૂળ ધાણી તારી;
જન્મ ધરાવ્યો તને જગકર્તાએ, શ્રેષ્ઠ મનુષ્યાવતારી,
દૂષ્ટ કરમ કરી શું તું કમાયો, જોને દિલ્લ વિચારી. ધી:ક ૧
ત્રીશ મહીં તે સ્ત્રી મેળવતા, યુક્તિ ગોતી નકારી;
ગાંઠ તણાં તે ગરથ ગુમાવી, જોડી પરનારિ શું ચારી. ધી:ક ૨
ગીજની સ્ત્રી મૂકીને પરની, ત્રિયા તે મનમાં ધારી;

ખેલો ક્યો તે ખંતે ખરેખર, આવી મતિને ન વારી. ધી:ક ૩
 મહાન સૂખ એમાં તે માન્યું, કૂર વેણો ઉચારી;
 તારી સ્ત્રીની આંતરડી તને, આશિષ્દેશે સારી. ધી:ક ૪
 માત પિતા કે બાઈ બાંકુની, શિક્ષા ઉર ન ઉતારી;
 શરમ તને નહિં આવી મુરખા, બિલટી કરતો લવારી. ધી:ક ૫
 મિત્રની પાસે કરતો પ્રીતે, વાત આ તું વિસ્તારી,
 “મરદ” કહી તું બોલતો મૂખથી, શી મરદાઈ તે મારી. ધી:ક ૬
 રાત દિવસ તારા રૂઢ્યની માંહે, આ વાતો ફરનારી,
 ઉપદેશી કે ઇશ્વરની તું, વાતો કાઢ ધી:કારી. ધી:ક ૭
 કલેશ કરે તું તારી ત્રિયા સાથ, મન માન્યું પરનારી,
 આજ સુધીમાં લાભ તને શો, મળ્યો આ કામમાં ભારી. ધી:ક ૮
 મોટું કામ કયું તેથી મનમાં, મકલાતો તું અપારી,
 પરનારિને નિરખતો પ્રીતે, આંખો અદકી ઠારી. ધી:ક ૯
 વડિલ તણી આગરને જાગતી, વધતી આ કરનારી;
 ઇશ્વર ડર તે ધર્યો ન શિરે, અમથો શું કર લારી. ધી:ક ૧૦
 હીંદની નખળી હાલતને નહીં, આંખડી નીરખનારી,
 કળા કરી તે રૂડી જગતમાં, સદ્ગતી ગુમાવનારી. ધી:ક ૧૧
 બદબો કરતું આખું જગત તારા, નામપર ધી:કાર મારી,
 પુરૂષોત્તમ કહે મતી ન તોય તને, આવે અરેરે સારી. ધી:ક ૧૨
 વળી આપણા શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે,—

શ્લોક.

પરદારા ન ગંતવ્યા પુરુષેણ વિપશ્ચિતા

યતો ભવંતિ દુઃસ્વાની નૃણાં નાસ્ત્યત્ર સંશયઃ

બુદ્ધિમાન પુરૂષે પારકી સ્ત્રી પ્રત્યે જવું નહીં, કેમકે તેથી
 દુઃખ થાયછે એમાં સંશય નથી.

પરિહરતુ પરાંગનાનુ પંગં
 હૃદમર્તિં જીવિત મસ્તિ વલ્લભંચેત્ ।
 હરિ હરિ હરિણી દશો નિમિત્તં
 દશ દશકંધ રમૌલયો લુઠન્તિ ॥

વળી જીને ઘણું જીવવાની ઈચ્છા હોય તેણે પારકી સ્ત્રી-
 નો સંગ ત્યાગ કરવો કારણ આહા ! હરિણી સરખાં
 નેત્રવાળી સીતા નિમિત્ત રાવણના દશ માથાં પણ રખડ્યાં.

રહસિ રચિત મેતજ્જાર કર્માત્રિ નિચૈ
 લંશુનમિવ સુભુક્તં યાતિ લોકે પ્રસિદ્ધિમ ।
 તદિહ સકલ ગર્હ્યં નૈવ વિદ્વાન વિદધ્યાત્
 ક્ષણિક સુખકૃતે સ્યાદ્યત્પ્રતિષ્ઠાર્થ નાશઃ

નિમ્ન મનુષ્યોએ એકાંતમાં કરેલું જીવન, આધિમાં
 લસણની પેઠે લોકમાં પ્રસિદ્ધ થઈ જાય છે; માટે બુદ્ધિમાનને
 સકળ જીવોએ નિંદેલું તે કર્મ કરવું નહીં, કેમકે ક્ષણ
 માત્રના સુખ વાસ્તે પ્રતિષ્ઠા તથા ધનનો નાશ થાય છે.

રક્ષપતિર્જનકજા હરણેન વાલી
 તારાપહાર વિધિના સચ કિચકોપિ
 પાંચાલિકા પ્રથમનાન્નિ ધનંજગામ
 તસ્માત્કદાપિ પરદાર રતિં ન કુર્યાત્

સીતાનું હરણ કરવાથી રાવણ, તારાને હરી લેવાથી
 વાળી અને દ્રૌપદીની છેડ કરવાથી કીચક મરણ પામ્યો.
 તેથી કોઈ કાળે પણ પરસ્ત્રીમાં પ્રીતિ કરવી નહીં.

અપસર મધુકર દૂરં,
 પરિમલ બહુલોપિ કેતકિ કુસુમે;

इह नहिं मधुलव लाभो,

भवाति परं धूलि धूसरं वदनम्.

હે શ્રમર, કેતકીના ફૂલમાં ઘણો સુગંધછે, તો પણ તું તેથી દૂર રહે. કારણ એમાં તને લેશ માત્ર પણ પૂરપૂરો રસનો લાભ નહીં થાય. પણ ઉલટું તારું મુખ પૂરપૂરું કરી ધૂળાણું થશે.

पश्यति परस्य युवातिं,

सकाम मपि तन्मनोरथं कुरुते;

ज्ञात्वैव तद प्राप्तिं,

व्यर्थं मनुजोहि पाप भाग्भवति.

પારકી સ્ત્રીની અપ્રાપ્તિ જાણવા છતાં, પણ જે પુરુષ તેને જીવેછે, તથા તે વિષે ઇચ્છા પ્રમાણે મનોરથ કરેછે, તે વૃથા પાપ ભાગી થાયછે.

માનવ ધર્મ શાસ્ત્રના આક્રમા અધ્યાયમાં કહ્યુંછે કે:—

परस्त्रियं योभिवदे,

त्तिर्यङ्करण्ये वनेऽपि वा ।

नदीनां वापि संभेदे

ससंग्रहण माप्नुयात्॥

જે પુરુષ પાણી ભરવાને માર્ગે, ગામની બહારના વનમાં, જંગલમાં, અથવા નદીઓના સમાગમને કેકાણે પરસ્ત્રી સાથે અરાખ નિષ્ઠાથી ભાષણ કરે, તે બલિચારી કર્યાનાં દોષને પામેછે.

उपचार क्रिया केलि

स्पर्शो भूषण वाससाम्,

સહ સ્વદ્વસનં ચૈવ સર્વ સંગ્રહણં સ્મૃતં

પારકી સ્ત્રીને છુપી ભેટ મોકલવી, તેના સાથે હસવું, જોલવું તથા રમત કરવી તેના ભૂપણુ તથા વચ્ચને અડકવું અને તેના સાથે એક હોલીયા ઉપર બેસવું, એ સર્વ બિચારી કહેલ છે.

માનવ ધર્મ શાસ્ત્રના બીજા અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે:—

**માત્રા સ્વસ્ત્રા દુહિત્રા વાન વિવિક્તા સનોમવેત્,
બલવાનિન્દ્રિય ગ્રામો વિદ્વાંસમપિ કર્ષતિ.**

મા બેન તથા દીકરી સાથે પણ એકાંતમાં બેસવું નહીં, કુમકે ઇંદ્રીઓ બળવાન હોવાથી વિદ્વાનને પણ વિષય પ્રત્યે ખેંચે છે.

આ દેશમાં સ્ત્રીઓને ભણાવવાનો ચાલ ધિમો ધિમો થતો આવે છે. સારી રીતે કેળવણી પામેલી સ્ત્રી પુરુષને વખતો વખત અધિક આનંદ પમાડે છે. અને કુટલાએક કામમાં ઘણી સારી રીતે મદદ કરે છે. આવી ભણેલી સમજુ સ્ત્રી હોતી નથી, અને અભણ હોય છે, તારે પુરુષને જોઈએ તેવો આનંદ મળી શકતો નથી; તેને માટે વિદ્વાન પુરુષે સ્ત્રીને યોગ્ય ભણાવવું જોઈએ. આપણા દેશમાં સ્ત્રીને પુરસદના વખતમાં ભણાવે એવા વિરલા છે. પણ સ્ત્રીને ગોનાનું અર્ધું અંગ જાણી પુરુષે તેને કેળવણી આપી સમજણી કરવી જોઈએ. સૂર્ય ઉદય થવાથી જન્મ કમળ પ્રકુલિત થાય છે; તેમ વિદ્યારૂપી સૂર્ય સ્ત્રીમાં ઉગવાથી પુરુષનું કમળ રૂપી મન પ્રકુલિત રહે છે. ભણેલી સ્ત્રીએ જન્મપર્યંત અધિક અધિક આનંદ આપે છે.

સ્ત્રીને સારી અને બહુમુત કરવા સારૂ પુરૂષે વખતે વખતે સદુપદેશ આપવો. સારી સારી રસીજ વાંચીએ, સ્ત્રીએ પુરૂષ સાથે કેવી રીતે વર્તવું, વગેરે સ્ત્રીને પ્રીતે કરી સંભળાવવું. પુરૂષના ઉપદેશથી સ્ત્રીના મનપર ભારે અસર થાય છે; એવો નિયમ છે. આવી રીતે પુરૂષના વર્તનથી સ્ત્રીનું મુખ પ્રેમ ભરેલું અને તેના વાણી મધૂરી થાય છે.

સ્ત્રીને શરિરનાં અથવા બીજાં કોઈ દુઃખ વખતે પુરૂષે તેના સંભાળ લેવી જોઈએ. અને તેને ધીરજ આપવી જોઈએ. ધંધરે પુરૂષનું સ્થૂળ એવું બનાવેલું છે કે, તે દુઃખની વખતે ધીરજ રાખી શકે છે. પરંતુ ઘણી સ્ત્રીને દુઃખની વખતે ધીરજ રહેતી નથી. તે અવળા અવળા વિચારો કરી આંધું લગાડી રોવા માંડે છે. આવી વેળાએ પુરૂષ જો તેને હીંમત આપતો નથી, અને એવું દુઃખ તેને વધારે મૂઢત રહે છે, તો તે સ્ત્રીને ઘેલી બનવાનો સંભવ છે. માટે તેવા વખતમાં સ્ત્રીને સંતોષી રાખવા પુરૂષે પ્રયત્ન કરવો. તેના શરિરમાં કોઈ જાતનો રોગ હોયતો તેનું કોઈ સારા વૈદ પાસે ઔષધ કરાવવું. સ્ત્રી, પુરૂષને દુઃખની વખતે સાંચ કરવાને જેવી ઇન્ટેન્સિટી રાખે છે, તેવીજ પુરૂષે, સ્ત્રીને દુઃખની વેળાએ સાંચ આપવી. સ્ત્રીનું શરિર બ્યારે રોગિષ્ઠ હોય છે, અને પુરૂષ પૈસાદાર હોય છે, ત્યારે સ્ત્રીની પૂરેપૂરી સંભાળ તે લેતો નથી. બીજી સ્ત્રી પરણવાની મરજીથી પહેલી સ્ત્રીની સંભાળ ન લેવી, એના જેવું ઘાતકી બીજું કંઈ નથી. આવી રીતે પહેલી સ્ત્રીની સંભાળ નહીં લેવાથી તે દિવસે દિવસે ગળતી જાય છે. અને તેમાં જો મરણ પામે છે. તો સ્ત્રીહત્યાનું અગ્રાર પાપ તેને લાગે છે. એમ આપણું હિંદુશાસ્ત્ર કહે છે.

ધર્મર્થ કામ કાલેષુ માર્યા પુંસઃ સહાયિની;
વિદેશ ગમને ચાસ્ય સૈવ વિશ્વાસ કારિકા.

સ્ત્રીધર્મ, અર્થ તથા કામ સમય પુરૂષને સહાય કરનારી છે. અને પરદેશ જવા સમય તેને વિશ્વાસ કરવા લાયક પણ તેજ છે.

તથા રોગાભિ ભૂતસ્ય નિસં કૃચ્છ ગતસ્યચ,
નાસ્તિ માર્યા સમં કિંચિન્ન રસ્યાતિસ્ય મેષજમ્.

તેમજ રોગથી પીડાએલા તથા કષ્ટને પામેલા દુઃખી પુરૂષને નિરંતર સ્ત્રી સમાન ખીજું કંઈ પણ ઔપદ્ય નથી.

નાસ્તિ માર્યા સમોઽવંધુ નાસ્તિ માર્યા સમાગતિઃ
નાસ્તિ માર્યા સમો લોકે સહાયો ધર્મ સંગ્રહે.

પુરૂષને લોકમાં સ્ત્રી સમાન કોઈ સમું ગતિ તથા ધર્મ સંગ્રહ કરવામાં સહાય કરનાર નથી.

શ્રી મહાભારતના ઉદ્યોગ પર્વમાં વિદૂરે ધૃતરાષ્ટ્ર રાજાને કહ્યું છે કે:—

પૂજનીયા મહાભાગાઃ પુણાશ્ચ ગૃહાદિપ્તયઃ
સ્ત્રીયઃ શ્રિયો ગૃહસ્થોક્તા સ્તસ્મા દ્રક્ષ્યા વિશેષતઃ

સદાચરણવાળી, પવિત્ર તથા ઘરમાં દીવા રૂપ, એવી સત્કાર કરવા લાયક સ્ત્રીઓ ઘરની શાભા છે; તેથી વિશેષ-પણાએ રક્ષણ કરવા યોગ્ય છે.

મનુસ્મૃતિના ત્રીજા અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે:—

શોચંતિ જામયો યત્ર વિનસ્ય સાશુ તત્કુલમ્;
ન શોચંતિ તુ યત્રૈતા વર્દ્ધતે તદ્વિ સર્વદા.

જે કુળમાં સ્ત્રીઓ દુઃખી થતી હોય તે કુળ તત્કાળ ના-

શ પામ છે, ને જે કુળમાં સ્ત્રીઓ દુઃખ પામતી નથી,
તે કુળ સદા વૃદ્ધિ પામ છે.

ન.સાસ્ત્રી સ્થિતિ મંતવ્યા યસ્યાં ભર્તાન તુષ્યતિ;

તુષ્ટે ભર્તારિ નારીણાં તુષ્ટઃ સ્યાત્પરેમશ્વરઃ

જે સ્ત્રીમાં પતી સંતોષ પામતો નથી, તેને સ્ત્રી માનવી
નહીં. સ્ત્રીયોને પતિ પ્રસન્ન થયે પરમેશ્વર પ્રસન્ન થાય છે.

ન ગૃહં ગૃહ મિસા હૂ ગૃહિણી ગૃહ મુચ્યતે;

ગૃહંતુ ગૃહિણી હીન મરણ્ય સદૃશં ભવેત્.

ઘરને ઘર નથી કહેતા, પણ સ્ત્રીજ ઘર કહેવાય છે
કેમકે સ્ત્રી વિતાનું ઘર અરણ્ય સરખું લાગે છે.

વૃક્ષ મુલેડપિ દાપેતા યસ્ય તિષ્ઠતિ તદ્ ગૃહમ્;

પ્રાસાદોડપિ તયા હીનઃ કાંતાર ઇતિ નિશ્ચિતમ્.

ઝાડ નિચે પણ જે પુરૂષની સ્ત્રી હોય છે તે તેનું ઘર
જાણવું. પણ સ્ત્રી વિતાનો મહેલતો વન જેવોજ! એમ
નિશ્ચય કરેલ છે.

ગીતી.

હોયે જેને નારી, સુખકરણી સુંદરી વાંલિ વનિતા;
સ્વર્ગ સુખ તે લેતા, સૃષ્ટિ મંહિ આનંદ તણી સલિતા. ૧
કષ્ટ અસહ્ય સહે છે, સમયે સમયે તન મનની સાંચ;
કરે સુખ દુઃખ ભાગી, અર્ધાગ્ના શાસ્ત્ર થકી કહેવાય. ૨
નેહ નવ કરો નારી, કે' પણ હું કહું કરો બહૂ ભારી;
પ્રેમ પાશમાં પ્રીતે, પડો પંડમાં પ્રીત બહુ ધારી. ૩
નારીનું મન દૂભો, તેમાં નહીં છે લેશ માત્ર સાર;
અબજા તે કે'વાયે, વીશ મંહી તેને પ્રાણાધાર. ૪

પતી કૃપા નવ હોયે, તો તેને પ્રિય કયે દેશ જાવું?
 પવિત્ર જન્માંતરનો, સ્નેહ કરીને સુખિયાં બહુ થાવું. ૫
 કરશે કૂડી દ્રષ્ટી કષ્ટ સમય નહીં કરશે કંઈ સાથ,
 પાતક તેનાં લાગે, નિશ્ચય સમજે કોયે જગરાય. ૬
 સ્ત્રીનું મન હરિ લેખને, જે વિરલાને પ્રીતિ બંધાશે;
 સર્વ સૂખ ભોગવશે, પુરુષોત્તમ કદિ દુઃખી નહીં થાશે. ૭

સ્ત્રીના પુરુષ પ્રતિ ધર્મ.

સ્ત્રીએ પુરુષને પરમેશ્વર તુલ્ય ગણવો. એજ સ્ત્રીઓનો
 શાસ્ત્રમાં ધર્મ ગણેલો છે. પુરુષ એ સ્ત્રીને મરણ પર્યંત
 પાળનાર છે. “હજારો નઠારાં કામ કરીને પણ સ્ત્રીનું
 ભરણ પોષણ કરવું જોઈએ.” એવું આપણા હિંદુશાસ્ત્રમાં
 સ્પષ્ટ કહેલું છે. પુરુષ જ્યારે હજારો નઠારાં કામ કરીને
 સ્ત્રીને પાળેછે, અને સ્ત્રીને દુઃખદુઃખ અને સુખે સુખ પુરુષને
 જન્મ પર્યંત રાખવાની જરૂર છે. ત્યારે સ્ત્રીએ પતિને પ્રભુ
 શા માટે નહીં ગણવો જોઈએ.

ગુજરાત મેળવવાના ઊદ્યોગમાં પુરુષ કંટાળી ગયેલો હોય
 તેને સ્ત્રીએ શરિર ઓળી નવરાવી સંપતિ મુજબ હેતે કરી
 નિયમ સર ભોજન આપવું. પુરુષના જીવને શાંતિ વળે તેવા
 ઈલાજો સ્ત્રીએ યોજવા. એથી ઇશ્વરની પૂરી કૃપા રહેછે
 દિવસે પુરુષના મગજને મહેનત પડવાને લીધે તે કંટાળી
 ગયો હોયછે. તેથી કાંઈ ઉતાવળું બોલે તો તે સ્ત્રીએ મનપર
 ધરી કાંઈ રોષ નહીં લાવવો. પણ પૂરી પ્રીતે તેની માવજત
 કરવી. સ્ત્રીએ પુરુષ સાથે શાંત સ્વભાવે બોલવું. તેમાં
 વિવેકની મર્યાદા બુદ્ધી નહીં જવી.

આહતો ધનવાન હો કે નિર્ધન હો, પરંતુ પુરુષના મંદબા-

ડમાં સ્ત્રીએ તનમનથી મહેનત લઈ ચાકરી બજાવવી. પુરુષના શરિરમાં રોગ હોયતો તે રોગનો નાશ કરવા સાફ ઇલાજો યોજવા. શરિર રોગીષ્ટ હોવાને લીધે પુરુષના સ્વભાવમાં ફેરફાર થાય છે, અને બુદ્ધિ પણ ઓછી થાય છે, એવું વિદ્વાનો કહે છે. તેથી વખતે પુરુષ તમો ગુણી થાયતો તે નહીં ગણકારતાં તેની અને પોતાના બલાની ખાતર તેને આરામ કરવા સાફ રમ્યા મર્યા રહેવું. પુરુષના શરિરે ગરમી થતી હોયતો વીંઝણેથી વા નાંખવો. માથું, પગ, અંગ, કુખમાં હોયતો આરતે રહી ચાંપવાં. અને વખતમરજમવાનું કરી દેવું.

ભેળાઈ ગયેલા રોગીને ધીરજ આપવી. સ્ત્રીના વચન પુરુષના મનપર સત્વર ઠસી જાય છે, અને પોતે પણ ધીરજ રાખવી. ધીરજ છોડી દેવાથી બારે નુકસાની થાય છે. રોગી કે ગમે તેવો પુરુષ તે સ્ત્રીના સુખ દુઃખમાં જન્મ પર્યંતનો ભાગીદાર છે. ત્યારે તે રોગી પુરુષની બરદાશ નહીં કરનારી સ્ત્રીને ધીરકાર છે. આ લોકમાં તેનું બલું કહેવાતું નથી, અને પરલોકમાં તેવી સ્ત્રીની અસદ્ગતિ થાય છે.

સ્ત્રીધર્મ નહીં જાણનારી સ્ત્રીઓ પુરુષને ધડીમાં હાવ બાવ બતાવી હસાવે છે, અને ધડીમાં કરગરાવે છે. બોલતાં બોલતાંમાં તે રોઈ પડે છે. તેને આંસુ તો પાંપણે ચોંટ્યાં હોય છે ! આવી રીતે બને છે તેને લોકોએ “સ્ત્રી ચરિત્ર” એવું નામ આપેલું છે “પુરુષચરિત્ર એક અને સ્ત્રી ચરિત્ર હજાર” એવું શ્યામળ કવિ કહે છે. અને આ વેળુ તે તો એક કે’વત રૂપ થઈ પડ્યું છે. આવી રીતે ચાલ-

નારી સ્ત્રી એ, પુરુષને પૂરે પૂરો આનંદ પમાડી શકતી નથી. કારણ કે તેના પેટમાં કપટ હોય છે. જ્યારે મીઠી વાણીથી પુરુષને આનંદ આપવાની અવસ્થા છે. ત્યારે જે સ્ત્રી વિનાકારણ રડવા માંડે છે, તેને જોઈને પુરુષના મનને સ્વાભાવિક રીતે સંતાપ થવા લાગે છે, અને તેમ થવાથી સ્ત્રી પર જેવો ભાવ રહેવો જોઈએ, તેવા નહીં રહેતાં તે સ્ત્રીના ઉપરથી મન ઉતરી જાય છે. કદાચ સ્ત્રીનાં બલ્લાંની ખાતર તેના ઉપર પ્યાર રાખવાને તે પુરુષ ઇચ્છે છે તો જેવા પ્યાર રાખવો જોઈએ તેવો રહેતો નથી. ઉપર પ્રમાણેનાં સ્ત્રી ચરિત્ર જે કુળત હોય છે, તે કરે છે. જાતવાળી સ્ત્રીને તેવાં ચરિત્રો કરવાં યોગ્ય નથી. પવિત્ર મને કરી પુરુષની સેવા ચાકરી કરવી, એજ સજાત સ્ત્રીનું લક્ષણ છે.

આપણા દેશમાં સ્ત્રી જ્યારે અભણ રહે છે, ત્યારે તેણે પુરુષ સાથે કેવી રીતે ચાલી ધરસંસાર ચલાવવો જોઈએ; તેની તેને થોડી ખબર હોય છે, પરંતુ તે જ્યારે સારી રીતે કુળવણી લે છે, ત્યારે સંસારી કામમાં ચિત્ત લગાડવું તેને મુશ્કેલ થઈ પડતું નથી. એાછી કુળવણી લીધી હોય તે સ્ત્રીને ધરકામ બરાબર આવડે નહીં. એવી સ્ત્રીએ ધણી નજરે પડે છે. આ કુળવણીની અંદર ધરકામની કુળવણી પણ આવે જાય છે. જે સ્ત્રીને ધરકામ આવડતું નથી, તે સ્ત્રીના પુરુષને ધણી મુશિયત વેઠવી પડે છે. અને લોકોમાં ઊંધુ ધાલવું પડે છે. ધરકામતો સ્ત્રીએ પહેલાં શીખવાની જરૂર છે. આપણા દેશમાં કેટલીએક બણેલી સ્ત્રીએ અવિવેકી થઈ જાય છે. જે કે તેથી આખર તેના લાભમાં નુકશાની થાય છે. હોદાસર નોકરીનું કામ કરનારી સ્ત્રી મિ-

જાણ થઈ જાય છે, એ તેને લાંચન લગાડનારું છે. રજનારો પુરૂષ સ્ત્રી ઉપર જેમ હુકમ ચલાવે છે, તેમ રજનારી સ્ત્રીએ પુરૂષ ઉપર આવી તરેહની વર્તણૂક ચલાવવી એ કેવળ ગેરવાજબી છે. સ્ત્રીએ પુરૂષને એક ચાકર મુજબ ધરકામ કરવાનું ચીંધવું કે ખંતે જણાવે વારાકરવા એ કેવું હસવા લાયક છે ? એને કોણ વાજબી કહેશે ?

સ્ત્રીએ પરપુરૂષ સાથે બોલવા ચાલવામાં ઘણો વિવેક, વિચાર અને સંભાળ રાખવાની જરૂર છે. પરપુરૂષ સાથે હદ ઉપરાંત હસીને સ્ત્રી જ્યારે વાતો કરે છે. ત્યારે પુરૂષને તેના ઘણા ઘણા વિચારો આવવા લાગે છે. અને તેને ક્રોધ ચડે છે, માટે પરપુરૂષ સાથે વાતચીત કરતાં તમામ મર્યાદા સાચવવી જોઈએ. પરપુરૂષ એ એવકુલ અને કામાંધ પુરૂષ હશે તો આવી રીતે કરવાથી તેનું પરિણામ માફક આવે છે. પરપુરૂષ એ જો તે સ્ત્રીના પતિનો મિત્ર હોય છે, તો તેની સાથેના સ્નેહ સંબંધમાં આવી પડે છે. કાંઈ જરૂરની વાતચીત કરવાને તેવાઓની સાથે હરકત નથી. પરંતુ હદ બાહાર જવાથી હરકત આવી પડે છે. તેથી પરપુરૂષની સાથે એકાંત સ્થળે વાતચીત કરવી નહીં તેમ બેસવું નહીં.

સ્ત્રીએ પતિવ્રતા પાળું રાખવું અવશ્યનું છે. બિચારી સ્ત્રી ઉપર પુરૂષનો જીવતાં સુધી પૂરો પ્રેમ રહેતો નથી. આવું કુદૃષ્ટ કામ કરવાથી સ્ત્રી પ્રેમરૂપી રત્ન સદાને માટે ખોઈ બેસે છે. કે તે પછી અનેક હાવ બાવે પણ મળતું નથી. તેથી તે સ્ત્રીના જીવંતી અકારી નીવડે છે. તેનાથી દુનિયાં માં ઊંચું મોટું કરી ચાલી શકાતું નથી. બિચારી સ્ત્રીને જગત ફીટકાર આપે છે. તે બેશરમી કહેવાય છે. પુરૂષના

અને પોતાના નામને તે નહાઈ કામ લાંચ્છન લગાડે છે. ધણી સ્ત્રીઓ એવી હોય છે કે તે પોતાના પુરૂષ સાથે પ્યાર નહીં રાખતાં પરપુરૂષ સાથે ગાઠો સ્નેહ-સંબંધ રાખે છે. અને અનેક વિલાસો કરે છે. તેઓ જો બહેલાં હોય છે તો પત્ર વ્યવહાર રાખે છે. આવી રીતનો વિલાસ કરનારી સ્ત્રી એ કુલટા કહેવાય છે અને તે સ્ત્રી ઇશ્વરની ગુન્હેગાર થાય છે. એવી બલિયારી સ્ત્રીનું મોટું જોવું, એ બાજબી નથી.

બલિયારી સ્ત્રી વિષે.

રાગ ભરથરીનો.

(ધીક ધુવા ધીક મુજને એ રાગ.)

ધિક ધિક નારિ બલિયારીને, ધિક એનો અવતારજી;
નિજ પતિ સાથે પ્રીત નહીં, પરપુરૂષ સાથે પ્યારજી;
ધિક ધિક નારી બલિયારીને. ૧

સ્વપ્રવત્ આ સંસારમાં, ખરો વૈભવ ન કીધજી;
વર્તન ઊલટાં આદરી, માખાપને ખોડ દીધજી;
ધિક ધિક નારી બલિયારીને. ૨

તુચ્છ સુખ લેવા કારણે, કરતી ખોટા વિચારજી;
એનું પાપ શાસ્ત્રથી બહુજ છે, રૌરવ નરકે પડનારજી;
ધિક ધિક નારી બલિયારીને. ૩

પતિને પ્રભુસમ જાણિને, કરવી સેવા આણી વા'લજી;
એ નારીનો ધર્મ તજી અને, ચાલે અવળી ચાલજી;
ધિક ધિક નારી બલિયારીને. ૪

પતિનું મન એથી દૂભશે, કરશે ઈડા વીચારજી;

કોઢી તેનીના કાંકરા, તેનું નારીને ન લગારજી;
ધિક ધિક નારી બબીચારીને. ૫

માત તાત બ્રાતકે જગતની, બીક નહીં રાખી મનજી,
કૂડું કરમ કરિને કામિની, વદતી ઉલટાં વચનજી.
ધિક ધિક નારી બબીચારીને. ૬

ભરથરી તણી રાણી પીંગળા(એ) પરપુરૂં સાથે પારીજી;
કરિતો ભિખ લીધો ભરથરી, ઊરમાં જોયું વિચારીજી;
ધિક ધિક નારી બબીચારીને. ૭

ક્રોધી કંથના ક્રોધથી, મળશે ધણો ક્રીટકારજી;
જગત વળી ધી:કારશે, એમાં લેશ ન સારજી;
ધિક ધિક નારી બબીચારીને. ૮

જુઓ જનકની જનકી, લંકાધિશે કુંડું હરણજી;
તોપણ પતિવૃત નહીં તજ્યું બોલ્યાં બલે આવે મરણજી;
ધિક ધિક નારી બબીચારીને. ૯

તેની જ્નેતાને ધન્ય છે, તેને ધન્ય શતવારજી;
શીયળ સાચવ્યું ધૈર્યથી, મુકળ એનો અવતારજી;
ધિક ધિક નારી બબીચારીને. ૧૦

બેશક એથીતો આવશે, છેક અવળું પરિણામજી;
પુરૂષોત્તમ કહે નારીતું, ન કર અધારે એ કામજી;
ધિક ધિક નારી બબીચારીને. ૧૧

કહ્યું છે કે:— શ્લોક.

भर्ता देवो गुरु भर्ता धर्म तिर्थ वृद्धानिच ।

तस्मात् सर्वं परित्यज्य पतिमेकं भजेत्सति ॥

સ્ત્રીને પતિજ દેવ, ગુરુ, પોષણ કરનાર, ધર્મ, તિર્થ,
તથા વૃત રૂપ છે. માટે સર્વને છોડી તેણે એક પતિનાજ
સેવા કરેવી.

ન કામેષુ ન ભોગેષુ નૈશ્વર્યે ન સુખે તથા,
સ્પૃહા યસ્યા યથા પત્યૌ સા નારી ધર્મ ભાગિની.

જે સ્ત્રીને જેવી પતિમાં ઈચ્છા રહે, તેવી કામ, ભોગ,
અૈશ્વર્ય તથા સુખમાં પણ રહેતી નથી, તે સ્ત્રી ધર્મી
જાણવી.

કૃષિપણ્યાદિપુઙ્ગ કૃત્યે ભવે યુસ્તાઃ પ્રસાધિકાઃ
સંગીતૈર્મધુરા લાપૈઃ સ્વાયત્તસ્તુ પતિર્યથા.

સ્ત્રીએ ખેતી તથા બાપારાદી પુરૂષ કૃત્યમાં સહાયકારી
થવું, અને સંગિત તથા મધુર બાષણે કરી જેમ પોતાનો
પતિ વશ થાય તેવી રીતે આવરવું.

મિતં દદાતિ હિ પિતા મિત્ર ભ્રાતા મિત્રં સુતઃ,
અમિતસ્ય પ્રદાતારં ભર્તારિં કા ન પૂજયેત્.

સ્ત્રીને પિતા, બાઈ, પુત્ર ગણતીથી આપનારાછે, માટે
ગણતી વિના સર્વસ્વ આપનાર પતિની સેવા કઈ સ્ત્રી
ન કરે?

સુ સ્વભાવા સુવચના સુવૃત્તા સુખ દર્શના ॥

અનન્ય ચિત્તા સુમુખી ભર્તુઃ સા ધર્મચારિણી ॥

જે સ્ત્રી પતિ પ્રત્યે સારા સ્વભાવવાળી, મધુર બોલ-
નારી, રૂડાં આવણવાળી, સુખરૂપ દેખાવવાળી, પતિ-
માંજ ચિત્ત રાખનારી તથા પ્રસન્ન મુખવાળી. હોય તે ધ-
ર્મચારિણી જાણવી.

પુરુષાણ્યપિ ચોક્તાયા દષ્ટાદુષ્ટેન ચક્ષુષા,

સુપ્રસન્નમુખી ભર્તુર્યા નારી સા પતિવૃતા.

પતિએ કઠોર વચન કહ્યાં હોય, તથા ક્રોધ દ્રષ્ટિએ જો-

યું હોય, તો પણ તેના પ્રત્યે જે નારી સારી રીતે પ્રસન્ન સુ-
ખવાળી રહે છે તે પતિવૃતા કહેવાય છે.

**શુશ્રૂષાં પરિચર્યાંચ કરોસ વિમનાઃ સદા,
સુપ્રતિતા વિનીતાચ સા નારી ધર્મ ભાગિની.**

જે સ્ત્રી પ્રસન્ન મને કરી નિરંતર ધણીની સેવા આકરી
કરે, મર્યાદામાં રહે, અને વિનય રાખે તે ધર્મીષ્ઠ જાણવી.

**પતિર્હેદેવો નારીણાં પતિર્વૃધુઃ પતિર્ગતિઃ
પત્યા સમાગતિ નાસ્તિ દૈવતં વા યથા પતિઃ**

કારણ સ્ત્રીઓને પતિજ દેવ, સ્નેહિ તથા ગતિ છે. ને તેના
સમાન કોઈ બીજું ગતિ તથા દૈવત નથી.

**નેક્ષેત પતિં ક્રૂર દૃષ્ટ્યા શ્રાવયેન્નૈવદુર્વચઃ
નાપ્રિયં મનસા વાપિ ચરેત્પત્યુઃ પતિવૃતા.**

પતિવૃતા સ્ત્રીએ પતિને ક્રૂર દ્રષ્ટિએ જોવો નહીં. તેને
ખરાબ વચન સંભળાવવા નહીં. અને. મનથી પણ તેનું
અપ્રિય કરવું નહીં.

શારંગધર નીતિશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે.

**કાર્યેષુ મંત્રી કરણેષુ દાસી,
ભોજ્યેષુ માતા શયનેષુ રંભા;
ધર્માનુકૂલા ક્ષમયા ધરિત્રી,
ષાઠ્ઠગુણ્ય મેતદ્ધિ પતિવ્રતાનામ્.**

સ્ત્રીયે, પતિને કાર્ય કરવામાં સલાહ આપનાર મંત્રી જેવી,
કામ કરવામાં દાસી સરખી, જમાડવામાં આડ રાખનાર
માતા સમાન, શયનને વિષે પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરનારી રંભા

શરણી, ધર્મકાર્યમાં અનુકુળ અને ક્ષમા કરવામાં પૃથ્વી
સમાન, એ પતિવૃતાના છ ગુણ છે.

અભ્યુસાન મુપાગતે ગૃહપતૌ તદ્દાષણે નમૃતા,
વૃત્પાદાર્પિત દદિષ્ઠિ રાસન વિધિ સ્તસ્યોપચર્યા સ્વયમ;
સુપ્તે તત્ર શાયિત તત્પ્રથમતો જહ્યાચ્ચ શય્યા મિતિ,
પ્રાચ્યૈઃ પુત્રિ નિવેદિતઃ કુલવધૂ સિદ્ધાંત ધર્માગમઃ.

સ્ત્રીએ પતિ ધરમાં આવે ત્યારે ઉઠી ઉભા થવું, તેની
સાથે બાષણ કરવામાં નમૃતા રાખવી, તેના ચરણમાં દદિષ્ઠિ
રાખી આશન આપવું, તેની સેવામાં પોતે હાજર રહેવું,
તેના સુતા પછી સુવું, ને તેની પહેલાં ઉઠવું, એ, હે પુત્રી,
પ્રાચીન પુરુષોએ કુળવાન સ્ત્રીના ધર્મનો સિદ્ધાંત કહ્યો છે.
આણક્ય નીતિમાં કહ્યું છે કે.

નદાનૈઃ શુદ્ધતે નારી નોપવાસશ તૈરપિ,
ન તીર્થ સેવયા તદ્વદ્ધર્તુઃ પાદો દર્કૈર્યથા.

સ્ત્રી પતિના ચરણોદક કરી જેવી શુદ્ધ થાય છે. તેવી
ઠાન, સૈકડો, ઉપવાસ તથા તીર્થ સેવનવડે પણ શુદ્ધ થ-
તી નથી.

ગીતિ.

શ્યાણી વનિતા સ્નેહે, હૃદયથી માનો પતિને પ્રાણેશ્વર;
ધર્મ રૂપે આ ધારી, પ્રાણ ગણી પ્રીત કરો પતિની પર. ૧
દેવ તણી નહીં પતિની, સેવ કરે યદી વદે શાસ્ત્ર વાણી,
લો આત્માની સિદ્ધી, નવે નિદ્ધિ વિદ્વાન થકિ ગણાણી. ૨
હાવ બાવ કરી હેતે, હૈયે આપે કષ્ટ તણી વખતે,

પતિને તે અર્ધાંગના, હીંમત દઈ સંપૂર્ણ મૂખ દેતે. ૩
 રોષ કરે કદિ સ્વામી, સામી બાંધો નહીં તમે નારી,
 નિદાન બાંધે થાશે, અકસોષીને પરતાવો બારી. ૪
 મેળવવા વૃત્તિને, પતિએ દિવસે પરિપૂર્ણ પરિશ્રમ,
 કર્યો નિવૃત્તિ નેહ, દેતે ગરવી ગણાય ગુણ અનુપમ. ૫
 હજી મળીને હોંશે, હસાવવા પતિને કરતી યત્ન,
 પુરુષોત્તમ સુંદરિ તે, સંતોષી કરવા કરતિ પ્રયત્ન. ૬

પવિત્ર પ્રેમને નીતિ.

ક્ષત્રી કલંક કેમ લેશેરે એ રાહ.

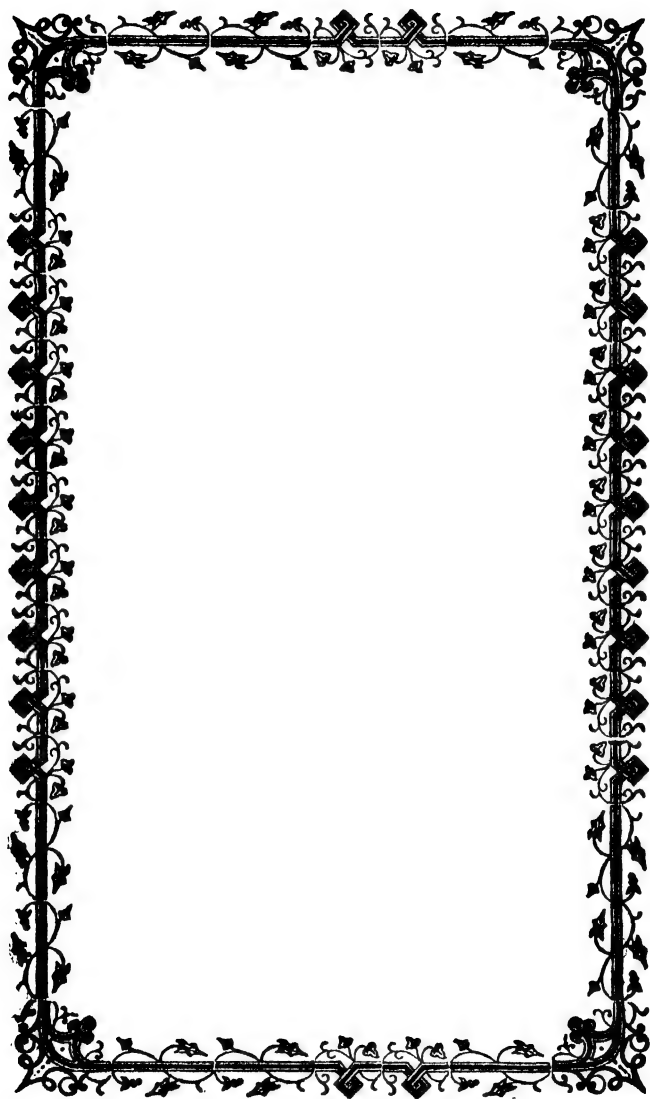
પ્રેમી નિઃસંશય ધર ધ્યાન, પવિત્ર પ્રેમ, નીતિ રે'શરે;
 નયિ બીતી^૧ લેશ નિદાન, પવિત્ર પ્રેમ, નીતિ રે'શરે. ૧
 ખારા પૃથ્વી તણું નિર્માણ.— પવિત્ર૦
 મટી તીમીર^૨ પ્રગટ થઈ બાણ.— પવિત્ર૦ ૨
 પ્રેમ પ્રભુની ગ્રહવા^૩ કૃપાય— પવિત્ર૦
 સંસારમાં સુખિયા થવાય— પવિત્ર૦ ૩
 મન પ્રકૃલિત પ્રેમ થાય— પવિત્ર૦
 ધૃતિ^૪ કીર્તી વધારણ બાય— પવિત્ર૦ ૪
 અન્ય શાસ્ત્ર તણો ઉપદેશ— પવિત્ર૦
 પ્રેમ ઉતરે ઉરમાં બેશ— પવિત્ર૦ ૫
 પ્રીતીવૃક્ષની^૫ શીતળ છાંય— પવિત્ર૦
 પુરુષોત્તમ કીર્તી જમાય— પવિત્ર૦ ૬
 જ્યાં સુધી પવિત્ર પ્રેમ હોયછે. ત્યાં સુધી નીતિ સચવા-

યછે. પવિત્ર પ્રેમી સ્ત્રી પુરુષ આ જગતમાં કોઈ સ્થળે નહીં પડેછે. તેઓના મુખપર આનંદ છવાઈ રહેલો હોય છે. એટલે કે તેઓને જોવાથી કોઈપણ માણસને આનંદ થયા વગર રહેતો નથી. પવિત્ર સ્નેહને શાંત સ્વભાવનો પણ તેવોજ સંબંધ છે. આવો સ્નેહ એ જન્મ પર્યંત પરિપૂર્ણ સુખી રાખેછે. એમાં સંશય નથી. વિદ્વાન દંપતિના આવા સ્નેહથી તેને પોતાને અતૂલ લાભ થાય છે. તેમ બીજા માણસને પણ લાભ થાય છે.

રંગાર.

ધ્યારીના ગાયનથી આનંદ.

ગઝલ.

- મઝમ ખરો જરતોસ્તીનો જાણો, એ રાહ,
 રસિલી રસિક તાઝું સંગિત શૂણી,
 દિલમાં ખૂશી નહીં કાંઈ ઊણી. રસિલી૦ ૧
- થબ્દ તણી શાંતિ માયરે શીરે,
 યાય ફવાંટાં ઊભાં કાંઈ ધોરે. રસિલી૦ ૨
- પ્રેમ તાઝું આલિગન લેવા ચ્હાતો,
 તેથી મારા અંતરમાં બજે લા,તો. રસિલી૦ ૩
- તેમાં કરી તે હંડક કામીની,
 બાન ખુલાવી ખરી ભામીની. રસિલી૦ ૪
- મનમાં અનેક વિચારો થાતા,
 સાંભળી પ્રેમ તનમાં શાતા. રસિલી૦ ૫
- લે' લાગી મને લલનાં તારી,
 આનંદ છે મારા ઊરમાં ભારી. રસિલી૦ ૬
- અધરના ધીમી ગતીએ હલવું,
 અધર પાન પ્રીતે તાઝું કરવું. રસિલી૦ ૭
- ધીમાં રહી નહીં પડતી ખામી,
 રંગિલી આજે ખરી ખૂમી જામી. રસિલી૦ ૮
- નેણુ ધિમે રહી ઊઝાં તું કરતી,
 મારા દીલમાં પ્રેમ તું ભરતી. રસિલી૦ ૯
- ઈંદ્રધુવન સુખ દેખું તે વારે,
 (જણ્યે) દુઃખ સરવ નહીં આવિયાં ધારે. રસિલી૦ ૧૦

મારા શરીરમાં હૃદની પારે,	
પ્રેમ થાયે કે તનમાં મારે.	રસિકી૦ ૧૧
હોઈ ઉછળે ને કંઈ કંઈ થાયે,	
બહાલી વનીતા પ્રેમરસ પાયે.	રસિકી૦ ૧૨
ધીરું રહીને બોલે બુલબુલ,	
કોઈ દેખ્યું નહીં કામિની તુજ તુલ્ય.	રસિકી૦ ૧૩
જેડાણમાંથી રૂડો સાદ આવે,	
રંમન ગંમત મનમાં જમાવે.	રસિકી૦ ૧૪
ગાનભેદ સરવ તું જાણે,	
ગાવાની રીત સર્વ પ્રમાણે.	રસિકી૦ ૧૫
ભેદી નાંખે કાળજી તો માંડે,	
કંથ તણે તન અનંગનું ઘાંડે	રસિકી૦ ૧૬

રાગ સોરઠ - ત્રિતાળ.

(વિનતી ધરજો ધ્યાન, જન સહુ એ રાહ.)	
આનંદ અપરમપાર, પ્રાણપ્યારી, આનંદ અપરમપાર;	
રસિકી તારૂં મુખ જોષને,	
શાંતી વળતી અપાર.	પ્રાણપ્યારી૦ ૧
અણિઆળી તારી આંખ ફેરવતી,	
હાસ્ય કરે દીલદાર	પ્રાણપ્યારી૦ ૨
આ વખતે દિલ થંડક થાયે,	
ચીંતા ચિત્ત ન લગાર.	પ્રાણપ્યારી૦ ૩
મીઠડી તારો અંતરનો હું,	
અતૂલ નીરખી પ્યાર.	પ્રાણપ્યારી૦ ૪
કમાન સમ તારી બમર દેખી,	
ખૂશી તણો નહીં પાર.	પ્રાણપ્યારી૦ ૫

(૩૭)

પુરુષોત્તમ કહે પ્રેમ ભર્યો તારો,
લવ જોઈ આ વાર. પ્રાણપ્યારી૦ ૬

રાગ ભૈરવી.

(રાજને ભરોસે હુંતો રેન સારી જગીરે. એ રાહ.)
મૃગનેણી આંખ તારી, અતિ કામલગારીરે,
ચિતને ભભાવનારી, આનંદ દે સારીરે. મૃગનેણી૦ ૧
જિંચીને રૂપાળી કાળી કીકી તેમાં નારીરે,
તેથી મુખ કાન્તી શાંતીને વધારનારીરે. મૃગનેણી૦ ૨
સ્નેહનાં ભરેલાં તારાં, નેણ હસે પ્યારીરે,
વાગે શિર હુંને રામાં, તેનાં તીર કારીરે. મૃગનેણી૦ ૩
મૂખથી ન બોલે વેણ, વનિતા તું મારીરે,
વાત કરે આંખ તારી આનંદ અપારીરે મૃગનેણી૦ ૪
હસતી આંખો તે દુખાડેજ દીલદારીરે,
આજ મને આનંદ વાધ્યો રસિલી ભારીરે. મૃગનેણી૦ ૫
કરે પંડ મારે પીડ, પરમ કામારીરે,
એવી પુરુષોત્તમ કે' આંખ રૂડી તારીરે. મૃગનેણી૦ ૬

૫૬.

હટકો મેં જોઈ લલના તારોરે, લટકાળી૦
ભ્રમિત થયો જીવ મારોરે. લટકાળી૦ ૮૬.
મર્મ ભરેલી તારી આંખ મૃગનેણી,
નિવડી આમાં મુખ દેણીરે. લટકાળી૦ ૧
અધર હલ તારાં પ્યારાં ધીમાં,
ધિમું હસવું માંય રામારે. લટકાળી૦ ૨

ગાલ ગુલાબી ચળકતા ચતુરાં,
 હુંદણાં આનંદ દે પૂરારે. લટકાળી ૦ ૩
 બાલ ઊંચું અને નેણુ રૂપાળાં,
 વળેલ વાળજ કાળારે. લટકાળી ૦ ૪
 મુખ કમળની સુંદર કાન્તી જોઈ,
 દિલ પ્રસરે અતિ શાન્તિરે. લટકાળી ૦ ૫
 સાડીના રંગની રૂપાળી ચટકી,
 જોઈ મન માંડે પડે અટકીરે. લટકાળી ૦ ૬
 પ્રિય પતિ તણાં મુખ તણી આગે,
 આઘ્યાં બહાણું બીજું લાગેરે. લટકાળી ૦ ૭

પ્યારાની મીઠી વાણીથી થતો પ્યારીને

આનંદ.

(અચાનક આ શો ક્રોધ કીધો કીરતાર, એ રાહ.)

મૃદુને રસિક વાણી શ્યાણા રવામીની,
 દિલમાં વિશેષ્ય હર્ષ મૂળને કરે. ટેક. મૃદુ ૦ ૧
 નવાં નવાં નામો આપી સુદૃષ્ટી ધરો,
 વધારીને વાત પીયુ પ્રેમથી કરો. મૃદુ ૦ ૨
 દૃષ્ટાંતોને દોહરા, તેમાં જોભાય છે,
 ઊપદેશી વાતો પ્રીતે તેમાં થાય છે, મૃદુ ૦ ૩
 દંપતિના દાખલા અનેક તો કહો,
 સારી તમે શુણ્ણ ગણાઓએ કહો. મૃદુ ૦ ૪
 પ્રેમના વિયોગની તે પડ પૂરી પીડ,
 વાતો કરો મને તેણે ભાંગી સહુ બીડ. મૃદુ ૦ ૫
 રસિકના રસ થકી રૂઢિમાં ઠીક,

(૩૬)

પ્રાણપતી પ્યારા જમ્યો આનંદ અધીક. મૂકું ૬
 અશનુમા મૂખનો મહેરો જણાય છે,
 ચળકતો ચતુરનો ચીંતા જાય છે. મૂકું ૭
 જમર નમાવતા વદો પિયુજ વાણ,
 થંભી જાયે જીવ મારો ચતુર સુજાણ. મૂકું ૮
 વાંકી પાધ વાંકા નેણ આપે છે અધીક,
 માધવાનજનું મુખ મયાવાળું ઠીક. મૂકું ૯
 કનકની કાંતિ કોઠે સાચાં મોતીહાર,
 તેમાં મીઠી વાણી કરાયે વિશ્વખ્ય પ્યાર. મૂકું ૧૦
 શૂણી નહીં કોઈ સ્થળે આવી રૂડી વાણ,
 પ્રભુએ પ્રીતે આપને આપી છે પ્રમાણ. મૂકું ૧૧
 જીભું ધાયે દિલ હર્ષ લેશ ન સમાય,
 આપના વિતા દિ, વર્ષ સુકાયે છે કાય. મૂકું ૧૨
 સદા રહું પાસ આપો આનંદ પરમ,
 પ્રાણના પતિ નકીજ ટળે તારે તમ. મૂકું ૧૩

પ્યારીની મીઠી વાણીથી થતો પ્યારાને

આનંદ.

વાલાજીના મહિનાનો રાગ.

હસતું મુખને જોયે વાણ મધૂરીરે, કામીની.
 શૂણી શરીરે શાંતી વળતી પૂરી મારી કામીની. ૧
 દિવસ તણા સહુ દુઃખ દુર વહિ જાયરે, કામીની.
 જરા યાદ નહિં આવે સુખ જહુ ધાય મારી કામીની. ૨
 અમૃત વાણી અધીક આનંદ આપેરે, કામીની.
 સર્વ જાતની ફિકરે તેહતો કાપે. મારી કામીની. ૩

મિઠી તેં તો માંડે મન હરિ લીધું, કામીની.
 મદનમૂર્તિ તેં મન માંડે કરિ દીધું મારી કામીની. ૪
 સિતાર ચંગ મૃદંગ કોમળ કવિતારે, કામીની.
 નારી કીલોલ શૂણ્યાં મુંદિર સહીતા મારી કામીની. ૫
 એ થકી આનંદ ઉરમાં અતિ વર્ણાયરે, કામીની.
 બહાલીની પ્રભી મૃદુ વાણી ન કાંચ. મારી કામીની. ૬
 વદતાં વેણો વદન તણો વળી લટકોરે, કામીની.
 મંદ હાસ્યને હળવો દિલનો ચટકો. મારી કામીની ૭
 અમૃત વેણ વદાય તેમાંથી બહારે, કામીની.
 પ્રેમ સમૂદ્રે ધસડી જાય સ્વર કાલાં. મારી કામીની ૮
 હરેત તણું હળવે રહિ હલવું સાથેરે, કામીની.
 (મને) નીરંતર પ્રભુ રાખે તુજ મંગાથે. મારી કામીની. ૯
 ધડું ધ્યાન મિઠિ વાણ્યે દિલમાં શુરે, કામીની.
 પતિ તણે મન પ્રગટી પ્રીતી પૂર. મારી કામીની. ૧૦

પ્યારાનું પ્રિયા પ્રતિ કહેવું.

બાગમાં વિલાસ.

ગજલ.

શુણ વળગી હાથ ધરેરે,
 નારી આવિયા રૂડા બાગમાં;
 દિલ હર્ષ તણો નહી પારછે,
 બુક્યા આપણ આનંદ અથાગમાં. શુણ ૧
 બહુ માડ અનેક તરેહના,
 તેપર પક્ષી કરે ગૂંજાર તે;
 મધુરૂં ગાન તેનું સાંભળી,

મુજ શરિર મહી ચમકાર તે. શુભ૦ ૨
 લીલાં છમ ઝાડ ખરે કરે,
 ઈશ્વર કુદરતનું ભાન તે;
 આમાં પવન તણી હોર આવતી,
 થંડક વળતી શુભવાન તે. શુભ૦ ૩
 તે થંડક ગરમી વધારતી,
 તેમાં જોઈ સુંદરિ પ્યાર તે;
 રોમ રોમ વ્યાપિયો કામશું?
 વર્ણન કડું દિલદાર તે. શુભ૦ ૪
 દાણું હસી તારો શરીરમાં,
 કાંઈ કાંઈ થાયે પ્યારી હે;
 પ્રિયપતી હોરો આવતી,
 દરીઆ તણી અહીં સારી હે. શુભ૦ ૫

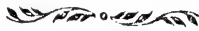

પ્યારીના અપૂર્વ સ્નેહથી પ્યારાને આનંદ. રાગ સોરઠ ત્રિતાલ.

(મને પ્યારો લાંગેછેજી માફ થારો દેશ, એ રાહ.)

રંગિલી શાણી, સ્નેહની સાગર નાર. ટેક.
 મારા માટે તું તલપે જ્યમ, તૃષાતૂર અપાર. રં૦ ૧
 તુજથી છૂટો પડતો તારી, આંખે આંસુની ધાર. રં૦ ૨
 ચંદ્ર સમીપે આતક આહિ, રે'વાને ત્યમ દિલદાર. રં૦ ૩
 ચંદ્ર નહીં તો કુઃખના કુવારા, શિરપર આપે માર. રં૦ ૪
 બયભીત હું વિન પ્યારીતું થાતી, થાયે તન ચમકાર. રં૦ ૫
 તારા અતલ સ્નેહથી મુજ મન, આનંદ અપરમપાર. રં૦ ૬
 છણુછણુ થાયે તને છોડું તારે, તનમાં જ્યર તું ધાર. રં૦ ૭

મારા સમક્ષ પ્રાતથી જોતી, હેત હૈયે નિરધાર. રં ૦ ૮
 ચીંતામાં હોઈં તો ચતુરાં ચાંપે, હૈયામાં ગણીને હાર. રં ૦ ૯
 પ્રેમતણી વાતો તું પૂછે, પરમ આણીને પ્યાર. રં ૦ ૧૦
 કષ્ટની કા'ણી કહું તો કામા, હૈયે હોંમત ન હાર. રં ૦ ૧૧
 નહીં બોલું તો તુજ મન ચટપટ, રડવાને તૈયાર. રં ૦ ૧૨
 પ્રિયપતિની વિન પ્યારી ચમકતી, ચીંતાનો નહીં કંઈપાર. રં ૦ ૧૩

રિસાયલી પ્યારીને પ્રિયની વિનંતિ.

રાગ મલ્હાર.

(જમ દીનોનાથ કૃપા કરે, એ રાહ.)

પરહરી રિસને પ્યારી હે, પ્રેમ પ્રિયને બોલાવો;
 કારણ નહિં કાંઈ સૂઝતું, કેમ કષ્ટ કરાવો. પ૦ ૧
 કે'વાયું મુજથી કાંઈ નથી, બોલ્યો શબ્દ ન એક;
 કેમ રિસાણાં કામિની, પ્રીત ઊતારી છેક. પ૦ ૨
 મુખનો ચહેરો ઉતરી ગયો, આંખ થંબીછે તારી;
 કપોળની સુરખી સંતાઈ ગઈ, ચીંતા દેખાયે બારી. પ૦ ૩
 આધું ઓઢેલું તાયરું, મૂખ દેખાડે ફીકું;
 રીસ તારીથી રૂદયમાં, ને હું તનમાં ધીકું. પ૦ ૪
 વેણ વા'લાં વદ મુજ કેને, હાર મનડું મારું;
 પ્રેમરસ પા પ્યારી પ્રીતથી, મૂખકર તારું પ્યારું. પ૦ ૫
 પ્રેમદિપક ઓલવાઈ ગયો, ઝૂરે પતંગ વિશેષ;
 દિપકને ગોતવું ફરે, શું કરેછે તું બેશ? પ૦ ૬
 પ્રેમનિશામાં અંધ હું, સૂઝે નહીં બીજું કામ;
 માયું ફરે મારું માનુની, બાપ્પો તનમાં કામ. પ૦ ૭
 કહું હોય મેં તુને કાંઈતો, તાર રૂદય ન ધરવું;
 અધાંગી તું છે માયરી, આમ યોગ્ય ન કરવું. પ૦ ૮

શરીરને શાંતિ આપવા, તારે ઊપાયો કરવા;
 જોઈએ ત્યાં તુ સંતાપે છે, મારે તારીછે પરવા ! ૫૦ ૯
 કાજને નિરનો સ્નેહ શું, તેને નહીં તે જુડાડે,
 ચીંતાસમુદ્રથી તારવા, મને કાંઈ સુઝાડે ? ૫૦ ૧૦
 બાનુ દેખીને કમળતો, પ્રફુલ્લિત થઈ જાયે,
 કમળ તને હું જાણતો, તેમાં ફેર ન કાંચે. ૫૦ ૧૧
 તાપ બળે મારા તનમાં, પાણી તેહને છાંટો;
 શાંતિ વળે તેથી શરીરને, કાંઈ આવે કાંટો. ૫૦ ૧૨
 ધૂમરાયલું મોટું તાયડું, જ્યારે હૂં નીહાળું;
 તે વખતે મારે કાળજે, કાંઈ થાતું બાળું. ૫૦ ૧૩
 દિવસે મેં નિશ્ચય કર્યો, આજ અધિકું સૂખ;
 લલનાં સંગે રહું લેઈશું, પણ ઊલટું દૂઃખ. ૫૦ ૧૪
 એલશું એજો નવનવા, હેતે હસશું રાતે;
 પાન કરીશું પ્રીતશું, વળી ઉઠશું પ્રભાતે. ૫૦ ૧૫
 ઠઠાબાજીજી જમાવશું, વળી ચોપાટે રમશું;
 પ્યારીને પ્રેમ પાસ લેઈ, આલીંગન ખુબ દઈશું. ૫૦ ૧૬
 મીઠા મેવા પકવાન કાંઈ, સામ સામાં લેશું;
 પ્રીતે પ્યારીને બોલાવિને, અધિકો આનંદ દેશું. ૫૦ ૧૭
 એતો મનના મને રહી, ગમગીનીમાં ગળિયો;
 પ્રિયપતિ કે'હે પ્યારીછે દિલ્લમાં દુઃખ દરિયો. ૫૦ ૧૮

રિસાયલા પ્રિયને પ્રિયાની વિનંતિ.

રાગ ભરથરીનો.

(ધીક યુવા ધીક મૂળને ધીક કામ વિકારજી, એ રાહ.)
 અતુરપતી તમે ચીતમાં, રાખો નહીં કાંઈ રીસજી;

માફ કરો મારી ભૂલને, પ્રાણપ્યારા પ્રાણેયજી. ચતુર૦ ૧૬
દિવસે મળેલ ન તેથી તો, એક દિવસ તે વર્ષજી;

કેમ્પે કરીને કાઢતાં, જાયે નહીં દિલ હર્ષજી. ચતુર૦ ૨

શોકમાં મન માફ ધૂમતું, રહ્યું આજનો દિનજી;

નામ તમારું મન રમી રહ્યું, ગમે નહીં તમ વીનજી. ચતુર૦ ૩

સાહેલી મારી શ્યાણીઓ, મનના તર્ક તમામજી;

સમજી જઘને જોલતી, શું સંભારે શ્યામજી. ચતુર૦ ૪

શોકની છાંયા મારા મનપરે, તેથી વદતાં વાણજી;

ભૂલ પડી હશે માયરી, દિલ નહિં લેશો સુખજી. ચતુર૦ ૫

હર્ષ હોયે તારે હોંપથી, સઘળાં વચન વદાયજી;

ચૂક પડે નહીં તેહમાં, શેકે ચૂક નકી થાયજી. ચતુર૦ ૬

જોલવું હોય તે જોલાય નહીં, અનઘટવું જોલાયજી;

પાછળ પસ્તાવો પંડમાં, પ્રથમ વિચાર ન થાયજી. ચતુર૦ ૭

કામિની કરગરે કંથ હે, વિનતિ ધરજો ધ્યાનજી;

પાય પડી હું વીનવું, કરો પ્રેમરસ પાનજી. ચતુર૦ ૮

રાજી તમારું રહ્ય રહે, એવા લહું હું ઉપાયજી;

મન જવ દૂભાયે તમ તાણું, મારે પેટડે લાયજી. ચતુર૦ ૯

અંબુજ ઉઘડે સૂર્યથી, માફ મન પ્રકૃતિજી;

આપની રસિલી વાણીથી, પાવન કરો આણી પ્રીતજી. ચ૦ ૧૦

હું તમારી કેવાઈ પતી, તેમાં તમારો અધિકારજી;

શ્યાણા કરો તમે શ્યાય તે, જોલો હસી દિલદારજી. ચતુર૦ ૧૧

વદન કમળછે ચડેલું તે, દેખી દિલમાં લાયજી;

લોહી બળે માફ આ યકી, કાય સુકાઈ જાયજી. ચતુર૦ ૧૨

કારણ ન કહો કંથતો, શું હશે મન મોઝારજી?

ખીજી હશે કાંઈ આપદા, થાયે એવા વિચારજી. ચતુર૦ ૧૩

સુખ દુઃખમાં મારો ભાગછે, આપને હોયે કાંયજી;
 જીવતરે સુધી મને જાણજી, આપની રૂડી બાંધજી. ચતુર૦ ૧૪
 હસતા નેણ નચાવતા, આવો અરેરે રોજજી;
 આજ તમે રોષના બર્ષા, કારણ શું તેનું કો'જી. ચતુર૦ ૧૫
 રીસને ચીંતાથી થીરને, ચતુરાઈ ધટી નકી જાયજી;
 તેમાં નહીં કાંઈ ફરછે, રે'વું સંતોષી સદાયજી. ચતુર૦ ૧૬
 હસીને બોલો વા'લા હેતથી, દેહ હું મારા સમજી;
 પ્રિયપતિને ખારી પ્રીતથી, ભટો આવે ગમજી. ચતુર૦ ૧૭

મિયાના તરછોડવાથી મિયની વિનંતિ

રાગ હોરો.

(સાંવરો અજહુ નહીં આવો, એ રાહ.)

શું તરછોડે પ્રાણ ખારી, ધટી શું દિલદારીરે, ૧૯૬
 સ્નેહ બરેલાં વદનાંજીવથી, વેણ વદો સુખકારી;
 શાંતી વળે ત્યારે મારે થીરે, ઉરમાં આનંદ ભારી;
 પરંતુ તું કરતી ખુવારી. શું તરછોડે. ૧
 મૃગલોચની રૂપાળી આંખો, રાતી બનીછે તારી;
 મૂખ ચડેલું તારૂં દેખી, થુધ થુધ ગધછે મારી;
 ભરે અફસોષી અપારી. શું તરછોડે. ૨
 કષ્ટ સમય મને તું કરગરાવે, ખેવડા ધા વાગે કારી;
 સે'વાય નહીં આ સંકટ સઘળાં, મતિ સૂઝી તને સારી;
 કરે આમ અવળું નારી. શું તરછોડે. ૩
 પૂરી ફીકરે તે કરવા પતીને, રૂડી આ તૈયારી;
 કરવા માંડી તે ખંતથી કામા, ભજવી તે વૃજ્યારી;
 તનમાં છૂરી તે મારી. શું તરછોડે. ૪

તાપે બળતાને થંડક જોઈએ, તૃષાતુરને વારી;
પણ તું દિલ પ્રિયપતિનું દગ્ગવે, રીત શી કરવી ધારી;
કહે તું વચન ઉઝારી. શું તરછોડે. ૫

પ્રિય પરદેશ જતો હોવાથી પ્રિયા કરતી અફસોષ

(મગ્ગ્ય અરો જરતોસ્તીનો જાણો, એ રાહ.)

૨ પ્રિય માફ તન તપી જાયે,
કાળજી મોરું પેટની લાયે. ૨૦ ૮૬.
આજથી પ્રિય પડશે હુંથી વિખુટા,
ગાંધેગાંધ મારા શરિરના છુટ્યા. ૨૦ ૧
અધરપાન કરી દહેર લેતાં,
હાવને ભાવથી સૂખ અતી દેતા. ૨૦ ૨
આંખથી અજગા કદિ નવ કરતી,
એકીલી રહેતી તો ધણું હું રડતી. ૨૦ ૩
મારે મુસ્તક ને આંખ માંયે,
પારા પતિ મને કાંઈ કાંઈ થાયે. ૨૦ ૪
વહની બજે તેમાં હુંથી ન રે'વાય,
જીવીશ નહીં એવા તર્ક મને થાય. ૨૦ ૫

૧ પુરુષ, પત્ની બેઉના સંજોગથી બેઉના અંગમાં
બણી તરેહની એજા ઉપજે તે હાવ કહેવાય. હાવ દશ
પ્રકારના છે.

લીલાહાવ—બણી ધણીઆણી બે પ્રીતિથી સુખ
બોગવે તે.

વિદ્રતીહાવ—લાજથી બોલી ન શકે તે.

વિચ્છિન્નિહાવ—સ્ત્રી કાંઈક રીસથી થોડાં ધરણાં મ્હેરે તે.

ચુંબન કરો તમે ચતુરને શાણા,	
હુંદગી સુધી તમે પ્રાણ ગણાણા.	૨૦ ૬
પ્રભુજી શું મારાપર આજ કોખા,	
કષ્ટ તણા શિર રોપજ રોખા.	૨૦ ૭
પતિ પ્રાણેશ્વર નેણના તારા,	
અંધ બનિશ હે પ્રાણ અમારા.	૨૦ ૮
દિનંપરદિન તમે પત્રથી દરશન,	
દેખો તમવિન ઘેલું મમ મન.	૨૦ ૯
રાજી રૂઢ્યમાં નિત્ય તમે રે'જો,	
મારા વિન ચીંતા નવ કરજો.	૨૦ ૧૦
મારાપર પ્રીત ખારા તમારી,	
હૃદયરેત્રે તેથી ધા શિર કારી.	૨૦ ૧૧
શોક સહુ વીરિય વિસારી,	

વિષમહાવ—ધણા રસમાં ગરક થઈને કાંઈ ધરણાં પહેરવાં ભુલી જાય તે.

વિલાસહાવ—ચિતવણી, બોનવું, ચાલવું, સર્વમાં રસ ઉપજે તે.

લલીતહાવ—અંગોઅંગ ધરાણાં ધણાં શોભતાં હોય તે.

કિલકિંચિત્ હાવ.—ક્રોધ, હર્ષ, અભિલાષ, બય એ જોમાં ઉપજે તે.

કુદ્દમિતહાવ.—મેળાપના સુખમાં દુઃખ દેખાડે તે.

વિચ્છોકહાવ.—ધણી સાથે ખુલ્લી રીતે રીસ કરે તેના વાતપર કાન દે નહીં ને ધણી પાસે આવે તોય તેનો આદર ન કરે એવી જો મેમારની એજા તે.

એ સિવાય મદ, તપન, મોગ્ધ્ય, મોહયિત, વિચ્છેપક એ સોળ પ્રકારના પણ હાવ કહેવાય છે.

આવો ઝટ એવી વિનતિ અમારી. રે. ૧૨

ભેટ્યાં બેઢ વળતી ત્યાં રડતાં,

પ્રિયપતિનાં પ્રેમ આંસુ લૂંતાં. રે. ૧૩

પતિ પરદેશ જતો હોવાથી પ્યારી અફસોષી
કરી રડેછે ત્યારે સામે પતિ કરતો દિલગીરી.

રાગ સોરઠ.

(તૈંતો ઘટમાં ધર કીધું, એ રાહ.)

લલનાં લાલમોળ બનિ રૂડી તારી આંખડીરે. રેક.

એલ્યા એલો પ્યારી પ્રીતે,

રમત ગમત રૂડી રીતે;

ઘણી આપણે કરી શોકના આ ઘડીરે. લલનાં ૧

હૈયું માંડે ભરાઈ જાયે,

કાળજડામાં કંઈ કંઈ થાયે;

જન્માંતરમાં જાણું વીપતિ આ પડીરે. લલનાં ૨

જીવ નહીં જંપે મારો આજે,

નિરથી છૂટું મચ્છ જો દાજે;

તજ વિયોગે તન જાશે માંડે સડીરે. લલનાં ૩

પ્રીતીતીરે ધાયલ કીધો,

પ્રેમનિશામાં અંધ કરી દીધો;

તેમાં રૂદન જોઈને રે' નહીં કાંઈ ઘડીરે. લલનાં ૪

જરાવાર તારા વિન જાશે,

દુઃખ ભરી પ્યારી તે થાશે;

કરશું કોને દુઃખના દરદી વાતડીરે. લલનાં ૫

લાંબ સજગશે તન તમામ,

(૪૯)

વેરી પીડશે હુંને કામ;
તે સમયે ડરશે શું મારી જાતડીરે ! લલનાં ૦ ૬
મધ્ય સમુદ્રે વાહાણ ડોલે,
દિન કનડશે અતિ રવધોળે;
તે જાશે પણ ક્યમ કરી જાશે રાતડીરે. લલનાં ૦ ૭
આંસુપાત કરતાં અતિ તે,
ભેટ્યાં બામિનિને પતિ પ્રીતિ.
પૂરણોત્તમ કે સૂણ આંખો રડીરડીરે. લલનાં ૦ ૮

પ્યારી વિયોગ.

રાગ મેવાડો.

(કોઈનાશિરપરવગર વિચારેરે, ખોટું નદીજીરે આજ, એરાહ.)
હું દિલમાં ઘણો દિલગીરેરે, દિલદારની વિના. દિલ ૦ ૧
આપણુ પ્યારી હર્ષ થકી જવ, કરતા વાત વિનોદ;
તે વેળા મને ઇંદ્રબુવન સુખ, આ વખતેછે એદરે. દિલ ૦ ૨
પ્રેમ ભરેલાં વચનો તારાં, આવે ઘડિ ઘડિ યાદ;
પ્રેમખાણુ મુજતનમાં ભોક્ષ્યાં, શું થાશે ઉત્પાદરે. દિલ ૦ ૩
સ્નેહ ભર્યા મહુના અણસારાથી, હૈયામાં જેવે હર્ષ;
પૂર્યાં અમુ પ્રેમનાં વા'લી, કેદિ થાય તુજ દર્પરે. દિલ ૦ ૪
ચારે દિશાએ દ્રષ્ટિ કરૂં પણ, ચતુરાં ન દેખી ચીત;
ચીંતાતણી કાંઈપાર રહેનહીં, અંતર અગ્ની ખચીતરે. દિલ ૦ ૫
મુજ મુખ સામું મુખ તારું થાયે, લેઉં અધરામૃત પાન;
પછિ લલતું મન હરખાતી, તનમાં આણી તાનરે. દિલ ૦ ૬
સંસારી કુઃખ તે સમયે મારાં, દિલથી થાયે દૂર;
શોક તણી કાંઈ છાંયા રે' નહિં, અધિકો આનંદ હરેરે.
દિલદારની વિના ૦ ૬

(૫૦)

મૃગલોચની રિમતહાસ્ય તાણું મુખ, મીઠાં ધીમાં નેણું;
વાંકાં વા'લાં મુજ તરફે તારાં, થશે કે'દી સુખદેણરે.

દિલદારની વિના ૦ ૭

આરોગિય કે'દિ પ્યારી હું તુજ, હસત તણો મુખવાસ;
આતક ચંદ્ર વિના જ્યમ જુરે, તારી વિના નિરાશરે.

દિલદારની વિના ૦ ૮

વર્ષાશુ વળી મોર તણા મારે, કાને આવે શોર;
પ્રિયપતિનો હે પ્યારી તારે, જાણ્યો ન રે' મનદોરે.

દિલદારની વિના ૦ ૯

પ્રિય નિયોગ.

રાગ ખેવાડો.

(કોઈના શિરપર વગર વિચારેરે, એ રાહ.)

સ્નેહ સાગર માંહિ સમાવિન, શ્યાણા શીદને ગયો; ટેક.
વાજલ અને વળી વિવેકથી વા'લા, મને લઈ આવ સાથ;
સૂર્યોત સમયે શાંત થઈ પિયુ, હેતે ઝાલી હાથરે.

શ્યાણા શીદને ગયો ૦ ૧

પવનની હોરોને સૃષ્ટીની લીલા, બીજી બિનાનો જ્યાં બહાર;
તેમાં વળી વધુ પ્રેમની વાતો, સંભાર્યો ચમકારેરે.

શ્યાણા શીદને ગયો ૦ ૨

વર્ષાશુ વર્ષાદની વેળા, પવન તણો થયરાટ;
આ વખતે થયરાટ સંભાઈ કે, શાંતિતણો થઈ દાટરે;

શ્યાણા શીદને ગયો ૦ ૩

પ્રેમની વાતો પીડ કરેછે, આવેછે અતિ યાદ;

હબચ વાત જોડાયે તારે, શું આવે તેનો સ્વાદરે ?

શ્યાણા શીદને ગયો ૦ ૪

વા'લા વા'લાં વેણ તમારાં, જેવાં તીખાં બાણ;
બાણ મને બહુ તાણ કરેછે, પ્રેમી ચતુર સુખણરે.

શ્યાણા શીદને ગયોં ૫

ગામ તણી સીમવાસ વસ્યા જ્યાં, વાતો થોડીવાર;
કરી અરે પણ આ વખતે તે, પ્રિયપતિ લગિર સંભારે.

શ્યાણા શીદને ગયોં ૬

ગજરા-અન્યોક્તિ.

ભાવનગરમાં તારીખ ૬ જુન સન ૧૮૮૭ ની રાત્રીના
આઠ વાગ્યાને વખતે મારો એક મિત્ર પોતાના એક હા-
થમાં ડોલરના પૂખ્તનો ગજરો નાશિકા સામો ધરી ખુરશી
ઉપર પોતે ઘણા જોડા વિચારમાં બેઠોલોછે, ત્યાં હું જઈ
ચડ્યો. અને તે મને ન દેખે એવી રીતે હું ઘણીવાર
ખોટી થયો. “અત્યંત વિચારમાં હે સ્નેહનિધિ મિત્ર !
તું કેમ બેઠોછે?” એવું મેં તેને પૂછ્યું. તે વખતે પોતાની
વહાલી અર્ધાંગનાના વિયોગના દુઃખની યથાર્થિત વાત તે-
ણે મને કહી બતાવી. અને આ ગજરા ઉપરથી તેને
તેની પ્રિયા ઘણી યાદ આવવાથી એક કવિતા કરવાનું તેણે
મને કહ્યું. જેથી મેં નિચેની કવિતા બનાવી.

(સૈયર દુઃખ શું દાખવું, એ ચાલ.)

ડોલર ગજરા દુઃખી કર્યો, કાંઈ નવ આણી દયા;
સંતોષ મૂળથી સમાઈ ગયો, હામ ન રહી હયા. ડોલરઠેક
શાંતી વળે છે સુગંધથી, વાહ પુખ્તની જાત !
ફર્મિતિ દુર ટળી જાય છે, દીલ્લ થાય છે શાંત. ડોલર૦ ૧
એ ગુણ એમાં છે પણ મને, દીલ્લ દુઃખ અપાર ;

(૫૨)

પ્યારી વિયોગે પ્રાણુતો, વલવલ તો આવાર. ડોલર૦ ૨
 કરવા ચાહું પ્યારી પ્રીતથી, મારાં જે જે કામ;
 પણ તે બને સહુ ચીંતથી, હોંશ વીન તમામ. ડોલર૦ ૩
 અંત વિના અરેખાત તો, ચતુરાં થાય સૂક;
 ધારેલી મનની ધારણા, બીગડે કેટલુંક. ડોલર ૦૪
 વળતાં વિચારું વિવેકથી, બહાલી વનીતા તે વાર;
 કામની અળગી ઉર થકી, પછી કામ સધાર. ડોલર૦ ૫
 ધારું હું આ જગની મહી, મળ્યો મનુષ્યાવતાર;
 મોજ કરે નહીં તે માનવી, ને ધીકાર ધીકાર. ડોલર૦ ૬
 તુચ્છ ગણે છે કેક જન, પણ તે તેમ નો'ય;
 પ્યારની વસ્તુતું પારખું, ખરા પ્રેમીમાં હોય. ડોલર૦ ૭
 ચીંતાથી સર્વે કામમાં, અવગુણ અગણીત;
 થાય ભલે પણ ચોટ્યુંરે, માંડું કોમળ ચીત. ડોલર૦ ૮
 અરેરે ! ઉદાશી અંતરે મહી, અધરામૃત પાન;
 કે દીન દઈશ તું કામિની. "ડીબો" ડોલર૦ ૯

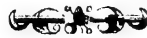

પ્યારી વિયોગે પ્રભુ પ્રાર્થના.

ઇંગ્લીશ રાહ.

પ્રભૂ પરાત્મ કદિ ન કરો, વિરહ વિનયવંતીનો;
 દંપતિ મન પ્રેમ ધરો, દિવસ જાય શાંતીનો. ટેક.
 હૃદય નિર્મળાં પ્રેમીજન, છુટાં પડે કે તેજ દિન;
 તન બળે ને ચોત ખીન, લય બને દિન પ્રીતિનો. પ્ર૦ ૧
 તન તણાં કે મન તણાં દુઃખ, સ્તહિ તણાં અપાર દુઃખ;
 પણ અધીકું પ્યારી દુઃખ, વિરહતાણું જાણી હ્યો. પ્ર૦ ૨
 રંગિલી રસિકી સુંદરી, શ્યાણી વનિતા પ્રેમ ભરી,

રાખ્ય હરી સમક્ષ ધરી, વિનતિ મારી માની લ્યો. પ્ર૦ ૩

ધ્યારા વિયોગે મ્રભૂ પ્રાર્થના.

(પ્રહ્લાએ ભજન કર્યું ભગવાનનુંરે, એ રાહ.)

પ્રમુજ પાય પડી વિનતિ કરૂંરે,

સમક્ષ પ્રિયપતિ દીન દયાળજ્ઞે;

રાખો ધારી આ ધરણીધરારે,

ધ્યાને ધર જનપ્રતિપાળજ્ઞે. પ્રમુજ૦ ૧

પ્રીતમ પરદેશે તો જઈ વશારે,

પીડા કરે વેરિ વીયોગજ્ઞે;

અંગપર અંગારા છે આ સમરે,

સૂઝે નહિં ધરનો ઊદ્યોગજ્ઞે. પ્રમુજ૦ ૨

ચક્રાર હું બનિને ચિત્ત રહાઈછુંરે,

અંગે ભેટું ચંદ્ર ઉમંગજ્ઞે;

આ વખતે એકીલી આયતુંરે,

શું મન ધર્યા યાશે ભંગજ્ઞે. પ્રમુજ૦ ૩

રતન તેજ વિતાનું રખડતુંરે,

તેને તૂરત જોઈએ તેજજ્ઞે;

તે હોયેતો ઝળમળ થાયતેરે,

દયાનિધિ દો મુજને એજજ્ઞે. પ્રમુજ૦ ૪

સોળ કળાની એક કળા નહીંરે,

આ વખતે બળતું તન લોહજ્ઞે;

સૂકાતું ચાલ્યુંછે શરિરથીરે,

વિચાર થાયે પતિ છબિ જોઈજ્ઞે. પ્રમુજ૦ ૫

કલ્પિત કર્મ તણી કા'ણી કહેરે,

સુણજો ભક્તવત્સળ ભગવાનજો;
 વેગે વા'લાને હરિ મોકલોરે,
 પ્યારા પતિ લઈ પ્રેમી પાનજો, પ્રભુજી ૬

પ્રિય સ્મરણ.

રાગ આશા ગોડી.

(શૃંગાર શું હવે સજીએ, એ રાહ.)

માળી વિના ફુલવાડી,	
સુકાઈઆ, માળી વિના ફુલવાડી.	ટેક.
રખડતીનો રક્ષક નહીંછે,	
ફરં હરં હું જ્યમ ગાંડી.	સુકાઈઆ ૦ ૧
છે આમાં તરે' તરે'ના પૂંપો,	
કરમાયાં તન ધુળડી.	સુકાઈઆ ૦ ૨
પાળક વિન કોણ પાણી સીંચે,	
તનમાં પ્રેમ જગાડી.	સુકાઈઆ ૦ ૩
પ્રાણાધાર પ્રીતિ જળ સીંચે,	
રમ્ય બને તવ ઝાડી.	સુકાઈઆ ૦ ૪
પ્રસંગ નથી મને સૃષ્ટી માંહે,	
લેજે ઇશ ઉપાડી.	સુકાઈઆ ૦ ૫
કંથ ગયાછે હુંને મૂકી,	
અગ્ની અધીક લગ્નડી.	સુકાઈઆ ૦ ૬
રથીર બનુંહું બહુ વિચારીને,	
ઉભી રહું જ્યમ તાડી.	સુકાઈઆ ૦ ૭
ગળા માંહી પડ્યોછે કાંટો,	
પતિ અંધુ જવાળ કા'ડી.	સુકાઈઆ ૦ ૮

(૫૫)

ગભરાઈ રહું તવ દેખી નહિ હું,
પુરૂષોત્તમ તન પાડી.

સુકાર્ધઆ૦ ૯

કામદેવ' વ્યાપવાથી પ્રિયની ખ્યારી પ્રતિ ઉકિત.

રાગ ઝીંઝોટી.

(નાથ કેસે ગજકો અંધ છુડાયો, એરાહ.)

શરીરમાં મદન રમે પ્રાણુ ખ્યારી,
વેરી તે કાપ બાળે અમારી.   શરીરમાં૦ ટેક.
રમતાં રમતાં મને લાત મારે,
પાડે તે તન કામારી;
અંગ સહુ ધૂજીને સૂજે નહીં બીજું,
સ્થિતી બનીછે નહારી.   શરીરમાં૦ ૧
ગરમી રોમ રોમ પ્રસરી રહી,
વાત તેની શું કહું વિસ્તારી;

---

૧ સ્ત્રી પુરૂષમાં પરસ્પર પ્રેમ ઉત્પન્ન કરાવી સંભોગ કરાવનારો દેવ, મધ્યરત્ને માયાનો પૂત્ર. બ્રહ્માના હૃદયમાંથી તે પ્રથમ સ્ત્રી રૂપે ઉત્પન્ન થયો, ને એથીજ બ્રહ્મા પોતેજ મોહ પામ્યા. પછી પ્રજાપતિયોએ કહ્યું કે એતો તમારી પુત્રી થાય. ત્યારે બ્રહ્મા લન્ગ્ગત થયા હતા—એક સમ શીવ પાર્વતી ચોપટ બેલતાં રકજક થયેથી રીસાઇને હઠી ગયાં. ને પછી બંનેએ ઊગ્ર તપ કરવા માંડ્યું. એ તપથી પ્રલયાગ્ની ઉત્પન્ન થયો, ને દેવતા ગભરાયા. એએએ શિવને કહ્યું કે તમે પાર્વતીને પાછાં બોલાવો. શીવ બોલ્યા કે, હુંતો નહીં બોલાવું. તેની ઈચ્છા હોયતો આવે. પછી

(૫૬)

હાય કરી હું નિસાસા મૂકું,
નારીને ઊર ઉતારી.   શરીરમાં ૦   ૨

લાય અધીક જ્ઞે તન ધીકેછે,
લાલ આંખો થઈ મારી;
રેવાય નહિં અરે આ રઘવાટમાં,
તીર ભોંકાયે કારી.   શરીરમાં ૦   ૩

ઉર હર્ષ આણી મુજને ભેંટો,
શાંતિ વળે તવ સારી;
પ્રાણપતિની પ્યારી વિના,
આ હુંદગી જાણુ અકારી.   શરીરમાં ૦   ૪

ગંગાએ પાર્વતીને સમજાવ્યાં, ને એ બીલડીને વેશે આઘ્યાં.
ધેરે કામને કહ્યું હતું કે પાર્વતી બીલડી થઈ આવે કે, તા-
રે તાજું બાણુ શીવને મારવું. તેથી કામ તેમ કયું. ને શિવ
મોહિત થયા. ને પછી પાર્વતી પોતાને રૂપે પ્રગટ થયાં. પર-
તું શીવે કામના ઉપર ક્રોધે ભરાઈ તેને પોતાનાં ત્રીજાં
નયનની જ્વાળાથી બાળી નાંખ્યો. પછી કામની સ્ત્રી રતિ-
એ શીવને ધણા વિનવ્યા. ત્યારે શિવે કહ્યું કે હમણાં તું
શંખરાસુર દેવને ઘેર રહેજે. ને કામ પાછો કૃષ્ણ રૂકમ-
ણીના પુત્ર રૂપે અવતરશે, ને તને વરશે. એનાં બીજાં
નામ આ છે. મનમથ, મદન, કંદર્પ, મકરદ્વજ, મીનકેતન,
સ્મર, કંદર્પ, પચશર, પ્રદ્યુમ્ન, માર, શંખરાસિ, મનસિજ, કુ-
સુમયુધ, અનંગ, ઈ

કામદેવ વ્યાપવાથી વિયોગી પ્રિયાની સખી

પ્રતિ ઉક્તિ:

રાગ મેવાડો.

(છંદગારી તારે ઓઢણે, મેવાડોરે મલીન, એ રાહ.)

મારે અંગે રોમ રોમ કામ, પીડે છે હે સખી. ટેક.

કામે માંડે કાળજ કોરું, અગ્ની અંતર માંય,

બળું બળું કાંઈ થઈ રહ્યું છે, દિન દિન કાય સુકાયરે. પી૦ ૧

ગુંછળાં વળે મારા પેટની માંહે, કંઈ કંઈ થાયે જાણ,

પ્રચંડ બાણ અનંગ તણાં અલી, ભોંકાય ચતુર સુજાણરે. પી૦ ૨

રાત પડે તેમ ચડતી જાયે, કળા તેની અધીક,

ઝૂરી ઝૂરીને રજની હું કાટું, લાય બળે ધિક ધિકરે. પી૦ ૩

સ્વપ્નાં આવે ને અપકીને જાગું, પ્રીતમ ન દેખી પાસ,

પ્રભુને તે વળા વિનતિ કરતી, પૂરી પાડો મારી આશરે. પી૦ ૪

જાણકારા વાગે ને ઊઠીને ખેશું, ચોદીશ ફેરવું આંખ,

ગાંડી ઘેલી હું ઘણી નીહાળું, પણ પ્રભુ દે નહિ પાંખરે. પી૦ ૫

તૃષા લાગી તારે પ્રીતે અંખોળું, પાણી નહીં મારી પાસ,

પાણી વિના મારો જિવ વહી જાયે, આવી પૂરો આશરે. પી૦ ૬

જીંચુ નિચું માંડે અંગજ થાયે, લોહી સુકાતું જાય,

દરદની પીડા દરદી જાણે, બીજને તેનું ન કાયરે. પી૦ ૭

માછલું નારમાં રે'વાને ચાહે, પયમાં રે' પળવાર,

ટકે નહીં તેમ માંડે પ્રમાણા, પડે મદનનો મારરે. પી૦ ૮

આંખ મંહીથી અગ્ની ઉઠી રહિ, ફરક ફરક થઈ જાય,

અંબુજ આખી અલી ઉડિ ગયો, અંબુજ કરે પોકારરે. પી૦ ૯

વીંદી વિના આ નંગ રજણે છે, વીંદી તેને જાય,

ત્યાં સૂધી દિલ તાપ તપે તેમાં, ફેર જરા નવ હોયરે. પી૦ ૧૦

કામ મને મારા કામમાં હે સખી, હરકત પાડે પૂર,
 સૂઝે નહીં દિલ ધૂળે અહોનીશ, પ્રીતમ ખેડાછે દૂરરે. પી૦ ૧૧
 આકાશ ચંદ્રવિના નવ દીપે, કામની કેરો કંથ,
 દૂર ગયો હોયે એવે ટાણે, ઝાંખી દીસે અત્યંતરે. પી૦ ૧૨
 પાન વિનાનું વૃક્ષ અને વળી, મૂર્તિ વિના મંદીર,
 ઝાંખાં ઝપ જોવાં દીસેછે, કામનાં વાગે તીરરે. પી૦ ૧૩
 હૈયા સાથે હાંશિ આંખુ, તીમીર સહુ ટળી જાય,
 ઉદય થાયે તવ હે સજની, આ વેળાએ હાયરે. પી૦ ૧૪

ધ્યારીને પત્ર.^૧

મદનરાય ને મનમોહના.^૨

(કૃપાળુ દેવ દયાળુ તું, એ રાહ.)

રસીલી પ્રાણુધ્યારીરે, છખીલી નેણુ ઠારીરે;
 પ્રીય વળિઓ મદમાતીરે, રૂપાળી નરેન જતીરે. ૨૦ ૧
 લખું દિલદારપર આ પત્ર, શિરે મુજ કણ તણું છત્ર,
 વળિ અંતરમાં હું અકળાઇ, લખું પણ ધ્યાનછે નહિં કાંઇ. ૨૦ ૨

૧ જાણેલાં વિયોગી પ્રેમી સ્ત્રી પુરુષો અવશ્ય કરી પત્ર
 બ્યવહાર રાખેછે. કારણ કે વિયોગાગ્નીને પ્રેમપત્ર કાંઇપણ
 શાંતિ આપેછે. સ્ત્રી પુરુષે પરસ્પર કેવી પદ્ધતિએ પત્ર લ-
 ખવા જોઇએ. તેને માટે “પત્ર પદ્ધતિ” એવા નામનું
 મુસ્તક મારા તરફથી પ્રકટ કરવાનું છે. તેમાં આવા વીશ
 પત્રના નમુના દાખલ કરેલા છે. વધારે વિગતને માટે આ
 પુસ્તકને છેલ્લે જાહેર ખખર છાપીએ તે જુવો.

૨ મદનરાયને મનમોહના તદ્દન શૃંગાર રસમાં હું એક
 પુસ્તક તૈયાર કરુંછું તેમાંથી આ પત્ર આંહીં ટાંકેલો છે.

બહાલી વિયોગથી છે દુઃખ, ખરે અન્ય સૂખ તે નહીં સૂખ,
 મારે મૂખ શોકની છાંયા, બોલું તેમાં લેશ નહીં માયા. ૨૦ ૩
 તે શુણી મીઠ કરેછે વાત, “સ્નેહીનું દિલ ક્યમ નહીં શાંત,
 ફીકરછે મનની તેમાં ફેર” ખારા એક વેણુ વદે તે તેર. ૨૦ ૪
 સ્નેહી શાળા ખંતથી ખોલો, મન તણી વાત હસી બોલો,
 મને ખારી માદ આપે બહુ, વીતે તેની વાત કેને કહું. ૨૦ ૫
 ઉરતણી વાત ઉરતી માંખ, રાખુંતો અતિ અફસોષી થાય,
 એવો મજબૂત નિયમ ખારી, રહુ નિત્ય પાસ હું તારી. ૨૦ ૬
 કોઇ સ્વયં દેખું કોઇ તારી, તારી વુલ્લ હોય તે સારી,
 ફરે નહીં ચિત્ત યોગરદમ, ભમે મન બ્રાંતમાં તે કામ. ૨૦ ૭
 રખે તે મારી પ્રીયા બે હોય, તો દિન સ્વર્ગ સમો હું બોય,
 હું ઘડી તે તર્કમાં તરતો, રહુંકે હૃદયમાં બળતો. ૨૦ ૮
 ફરે ખારી નામ મુખે રટતો, ઘણી દિલગીરી દિલે ધરતો,
 વળે નહીં તેમ કો મુજ કાંઈ, ઉત્તરો ઉદાસી ઉરેજ સવાઈ. ૨૦ ૯

મૃગાક્ષી પરમ પ્રિય મનમોહનો !

આ વખત અફસોષીનો પાર નથી, ઘણી ઉતાવળમાં
 ઉપરની કવિતા ધરડી કાઢી છે. તારૂં ઘડી ઘડી મને સ્મ-
 રણ થયાં કરે છે. વિયોગી અને બ્યાનક રાત્રી મહા મહા
 મુશીબતે નિર્ગમન કરેછું. બહાલી અધ્યાત્માનો વિયોગ ઘણો
 મંતાપકારક થઈ પડ્યો છે. વિયોગ એ ફર શબ્દ મારા
 અંતઃકરણમાં લાય વરસાવી છે. મારૂં શરીર બહુ બહુ થઈ
 રહ્યું છે. પ્રસંગોપાત વાત કરતાં તે વાત તદ્દન અરસિક
 નિવડે છે. જે વખતે મન ભમિત થયેલું હોય છે, તે વખતે
 મનોહર વાણી બોલી શકાતી નથી. આવી વળાએ તુરત
 મારી આંખ ફરવા લાગે છે. આરે દિશાએ બેબાકજોઈ

થઈને જોઈ, પણ ત્યાં તું નહીં હોવાથી દુઃખના દરિયામાં
ડુબી જઈ છું, વિવેકની રીતિ મુજબ આ વાત કોઈને થઈ
શકતી નથી, અને મનમાં ને મનમાં રહે છે. એટલે દિવસે
દિવસે અકસોધી વધતી જાય છે, —વહાલી ! પવિત્ર
પ્રેમની બલિહારી છે. આરના ખુબી આરજ છે. પ્રત્યુત્તર
સત્વર પાઠવશે.

તારો વિયોગી દર્શનાતુર સ્થામિન,
મદનરાય.

પ્યારીનો પત્યુત્તરપત્ર.

ગરબી.

(જાણ્યું જાણ્યું હેત તમારું જાદવારે લોલ, એ આલ.)
પ્યારા પ્રાણપતી સંભારું પ્રીતથીરે લોલ,
આંખ તણા તારાને પ્રાણાધારણે,
બહાલાને વીચેકી શ્યાણા શ્યામનેરે લોલ,
પિયુ અમારા દુઃખના ભાગીદારણે. પ્યારાં ૦ ૮૬
લમણે હાથ દઈને ચિત્ત સ્થીરથીરે લોલ,
યાદ કરું હું દિલગીરમાં દિલદારણે;
જાણ્યે મોટા દુઃખ તણા દરિયા મંહીરે લોલ,
ગળકાં ખાતી દેખું ન પતિ તે ઠારણે. પ્યારાં ૦ ૧
વિરહાગ્નીમાં વલવલતી હું કરગરુંરે લોલ,
દયાનિધી કર દૂર અમારાં દુઃખણે;
વિનયે વિશ્વેશ્વરને હું જવ વિનવતીરે લોલ,
તે ધડી દર્શન પત્રે દિલમાં સૂખણે. પ્યારાં ૦ ૨
પરમ હર્ષથી પતિનાં અક્ષર પેખીયારે લોલ,
તે વખતે તો હૈયે જરાક હામણે,

શાંત થયું ને શોક કાંઈ સમાધ ગયોરે લોલ,
 પણ વિરહાગ્ની વ્યાપ્યો તન તમામળે. પ્યારાં ૩
 બળું બળું બહુ તે વખતે તો બની રહીરે લોલ,
 પ્યારો સમક્ષ હોય તો હૈયે ચાંપૂ ન્ને,
 વા'લ અને વણિ વિનય બાવથી વીનવુંરે લોલ,
 મારા જીવને જલન કરી સુખ આપુંલે. પ્યારાં ૪
 શાણાને હું ચિતમાં ધરિને વાંચતીરે લોલ,
 રોમ રોમ વાગ્યાં તવ તનમાં બાણુલે,
 અક્ષર અક્ષર ધીમે રહી ઉડેલતીરે લોલ,
 વાત કરે શું ! વાલમ ચતુર સુખણુલે. પ્યારાં ૫
 મારા વિન કંઈ કામ સુઝે નહીં આપનેરે લોલ,
 બગડે તેમાં નહીં બિલકૂલ ફેરેલે,
 વાંચી હું નિશ્ચય તે સમજું સાચછેરે લોલ,
 ગમે નહીં તે મને આપની પેરેલે. પ્યારાં ૬
 રાત દિવસ ઉદાશી મુજ અંતર મહીરે લોલ,
 બોલું હું જવ બોલે જાણે બાળલે,
 હાંસી તવ હળવે રહી કરતી સૈયરોરે લોલ,
 “ઘણા સ્નેહીપર આવ્યું સખિને વા'લલે.” પ્યારાં ૭
 દિવસ ઘણી દિલગીરીમાં હું દુરે કરેરે લોલ,
 રાત પડે કે રૂઢયા માંહે લાયલે,
 બણુકારા વાગે પણ બાળું બીંતનેરે લોલ,
 પતિ પેઞું નહીં કોને લાગું પાયલે. પ્યારાં ૮
 આ વખતે તો આંખે આંસુધાર છેરે લોલ,
 વિરહવહની જડમૂળ જશે કે દીનલે,
 પતિ પ્રતક્ષ નિરંતર ક્યારે પેખશુંરે લોલ,
 પરમ પ્રેમમાં ક્યારે બનશું લીનલે. પ્યારાં ૯

પ્રેમી હોયતો પ્રેમ-કરૂં સદ્ભાવથીરે લોલ,
 ચીંતામાં હોયેતો કરૂં અતુરાઈને,
 હામ ન હોયે હોય તો લઈ ઉજાપનેરે લોલ,
 શાંત બનાવું સ્નેહીનું મન કાંઈનિ. આશા ૦ ૧૦
 એવા એવા તરૂં કરૂં પણ તે સમરે લોલ,
 મારા મનની સાત મનેજ સમાયળે,
 આવણુ ભાદરવાના નિર આંખે જલ્યારે લોલ,
 દર્શન દો દિલદાર દિલે સુખ યાયળે. આશા ૦ ૧૧
 પ્રેમાર્ણવ પરમપવિત્ર મદનરાયણ ;

પ્રાણપતિ !

વરી વિયોગથી મારા મનપર અસહ વેદના બાપી રહી
 છે; તેનું વર્ણન આ પત્રમાં બીજાકુલ થઈ શકતું નથી. આ
 વિયોગ કષ્ટથી મુક્ત થવા જગન્નિયંતા જગદીશ્વરને નિધડી
 હું વિજ્ઞાપના કરી કરગરતી હતી. તે વખતે આપના પ્રેમ
 ભાવભૂષિત પત્રના મને દર્શન થયાં; મારા મનપર તે વ-
 ખત તો આનંદ છવાઈ રહ્યો. અને ઉપરા ઉપરી પ્રેમ જ-
 રણો વહેવા લાગ્યાં. આપના સુંદર સુખાર્વિંદનું નિરક્ષન
 કરવા મને અનેક તરૂં વિતરૂં થવા લાગ્યા. પૂરા પ્રિય તે
 પત્ર મેં વાંચ્યો. રસિક કવિતા મેં મારા રૂઢ્યમાં ઉતારી. શો-
 ક જનક બીજાં આપનાં લખેલ વાક્યો મેં વાંચ્યાં. આ-
 પના આવવાના મારા કાને બહુકારા વાગવા લાગ્યા. પ-
 રતું “બહુકારા વાગે પણ બાણું બીંતને” આપ મને
 બહુ યાદ આગ્યા, તેથી આરૂં ચિત્ત ચિંતાના સમુદ્રમાં
 ધસડાતું ચાલ્યું. આપના હસ્તાક્ષરનું મેં હિત મઠી સુખન
 કર્યું. તે વખતે મારી આંખે હર્ષવાં આંસુ વહેવા લાગ્યાં.
 જોમ જોમ આપણે ભોગવેલું ઇંદ્રશુવન સુખ સંભારવા

માંડયું. તેમ તેમ મારે હૈયેથી હાનિ હીંડવા માંડયું. છે-
વટ છેક અસ્થિર મનવાળી થઈ. પ્રોષિત્વતિકા^૧ના પરમ
પીડની વાત વદનથી લેશમાત્ર વધી શકાતી નથી. ત્યારે
પત્રમાં તે શી રીતે વર્ણવી શકું?

ઉણ્ણતાથી પ્રજાળી રહેલી પૃથ્વી પરજાળ્યને ધમ્મિછે.

દર્શનાતુર નમ્રદાશી

મનમોહના.

મદનરાયને મનમોહનાંમાંથી.

મદનરાયને મનમોહનાંનાં લગ્ન થયાં પછી થોડી મુદત
તેઓ સાથે રહેલા છે. મદનરાય મદનપુરી જતી વખત મન
મોહનાને મહેલ મધ્યરાત્રીને સુમારે મળવા જાય છે. રાત્રીના
બાર ઉપર જે વાગતાને સુમારે તે મનમોહનાં પાસેથી
રજા માગે છે. તેને મનમોહનાં નિચે પ્રમાણે કહે છે.

(દેશી. સુતા જગો હો, મારા નણદીના વીર કે. એ ચાલ.)

થેલા થઈને હો, મારા હૈયાના હાર કે,

ચાલ્યા શું ચતુર સોહામણા;

મારા સ્વામી હો, શિરનામીને પ્રાણ કે,

^૧નાયિકાનું નવભેદ છે.

પ્રોષિત્વતિકા નાયિકા—ધણી ગામ ગયો હોય તેના વિર-
હાગનીથી બળતી હોય તે.

કસહાંતરિતા નાયિકા—ધણીથી અતી રીસ કરે ને ધણી-
દૂર જાય ત્યારે પસ્તાય ને પરિતાપ કરે તે.

અંડિત નાયિકા—પતિ આખી રાત બીજી સ્ત્રીને ઘેર
રહી સવારે ને સ્ત્રીને ઘેર આવે તે.

કહુંહું તે દિલ લ્યો તમ તણા. ૧

આ અંધારી હો, ભૂંડી રજની કે'વાય કે,

વાલ્યમ લાગે બિહામણી;

કોઈ જાગે હો, નર નહીં આવી રાત કે,

દેહી ફુલાયે તમ તણી. ૨

કાંઈ જોલે હો, દરદૂર અને તમરાં કે,

હાય છોડું નહિં હું તમતણો;

મને લાગે હો, ખીક બહુ બળવાળા કે,

હૈયાથી છુટ્યે એદ્ બણો. ૩

મારા રસિયા હો, રહું પતિની સમીપ કે,

રોજ પ્રભૂને વીનતી;

અભિસારિકા નાયિકા—બધા શણગાર સજ્જને મળવા સાર જાય તે.

ઉત્કંઠિતા નાયિકા કે ઉત્કાના.—સંકેતના ધરમાં ધણી ન મળે ને મનમાં ધણી ચિંતા થાય. ને તેના તાપથી શોક પરિતાપ કરે તે.

વિપ્રલબ્ધા નાયિકા—સંકેત સ્થાનમાં પતિ ન મળે ને આંસુ પડે તથા નિસાસા મુકે તે.

વાસકસન્ન નાયિકા—સન્નને પાથરી કુલ અતરથી મુગંધી કરે. અને પોતાનાં શરિરપર ધરાણાં લુગડાં પેરે ને ધણીના આવવાનો વિચાર કરે તે.

સ્વાધિનપતિકા નાયિકા—જેનો ધણી સ્ત્રીને આધિન થઈ રહે તે.

પ્રવત્સત્પતિકા નાયિકા—ધણીના પરદેશ જવાની વાત સાંભળે તે.

કંઈ વા'લા હો, બેડી હાથને પાય કે,
 નમન કંઈ છઉં હે પતી. ૪
 તેમાં મળિયાં હો, મને પ્રાણ સનેહી કે,
 આજનો દિન રજિયામણો;
 મારા મનમાં હો, વા'લા હું હરખાણી કે,
 જીવ બેડાયો આપણો. ૫
 હવે છોડી હો, મને રડતી આ વાર કે,
 કરગરી શું કહું કંથને;
 તમે જાતાં હો, મને જરૂર અજંપકે,
 રે'વુંછે રજની તમ કને. ૬
 મારા હોઠેહો, મારા નેણના તારા કે,
 ચુંબન ચતુરના સાંભરે;
 તમે જ્યોને હો, મારા શ્યાણા મુજળ કે,
 વદન મરોડું હું મુજ કરે. ૭
 લાગો મીઠા હો, દીઠા પ્રેમ મેં આજકે,
 ગુણિયત્ર ગંભીર નાથને;
 તારે મુજને હો, દિલ હર્ષ નમાયકે,
 જવા દગે નવ ઝાલી રાખું હાથને. ૮
 મને મૂકી હો, સ્નેહ સાગર માંય કે,
 એકલી બહુ થાય બળતરા;
 પાછા મળતાં હો, આવે અડચણ કાંઈકે,
 અંતર ના કાઢિયે ઊભરા. ૯
 મને લાગે હો, હેતમય પ્યારું મુખ કે,
 પ્યાર પૂરો છે આપનો;
 તારે છોડું હો, નહીં હું આવી રાત કે,
 બસે બરમાયે બીજા જનો. ૧૦

તમ બોગે હો, તાતાં તેલ રેડાપકે,
 પેટ મંહી પડે ફાળ તો;
 તારે હુંતો હો, મૂકું ઊંડો નિસાસોકે,
 દેખાડું દિલનું વા'લ તો. ૧૧
 હવે હૈયે હો, ચાંપી સળવા ન દેજીકે,
 મીઠાં મદનનાં બાણમાં;
 માંડું રસિયું હો, રઢિયાળું મનકે,
 લાગ્યું પ્રિયપતિ પ્રાણમાં. ૧૨

મદનરાયને મનમોહનાં માંથી.

(દેશી—જાણ્યું જાણ્યું હેત તમારું જાદવારે લોલ, એ ચાલ).
 ધણા દિવસથી ધણી ગમગિનીમાં હતીરે લોલ,
 રહેતિ ઉરમાં અતિશય પતી ઉદાશજ્ઞે;
 રાત દિવસ રડિને હું શોધું યુક્તિઓરે લોલ,
 પણ પ્યારાપતિ નાવે પ્રીયાની પાસજ્ઞે. ધણાં ૧
 આજે પ્યારા યાદ કરી હું સંચરીરે લોલ,
 સખિ સાથે ફરવા સરોવરની પાળજ્ઞે;
 વિચારનો દરિયોને દિલમાં દિલગિરીરે લોલ,
 સાંભરી આવે આપતાણું અતિ વા'લજ્ઞે. ધણાં ૨
 ચોદીશ જોઈ પણ ચતુર નદેખી ચિત્તમારે લોલ,
 લાય બજે ને ઉદર બળિ બને આખજ્ઞે;
 અંખુ તારે ઝાઝી ઘેલી હું બનુંરે લોલ,
 ઉડી મળું પ્રભુ પ્રીતે સમરપે પાંખજ્ઞે. ધણાં ૩
 એવામાં મુજકાને અવાજ આવિયોરે લોલ,

“આ નારીનો કંથ ધણોછે રૂડોજો;
 દખ્યો તારે સખિ ઠંધું મુજ પેટમારે” લોલ,
 આબ્યો તે સમયે ઉમળકો ઊડોજો. ધણા૦ ૪
 પુછું કે હું પાછી પડું પ્રથમથીરે લોલ,
 કેમ પુછાયે શરમ મને બહુ થાયજો;
 સાંભળવાને છેડી હું ઉભી રહીરે લોલ,
 નક્રી પધાર્યા પ્રીત તણા દરિયાવજો. ધણા૦ ૫
 ધડી વિસાડું નહિં હું વનિતા વાલમારે લોલ,
 મીનતવણી તો કરું દિનને રાતજો;
 હવે તમારાં દર્શન લઇ હૈયા મંહીરે લોલ,
 હરખી હૈયું માડું બનિયું શાંતજો. ધણા૦ ૬
 હાથ તમારો હજવો રહીને હેતથીરે લોલ,
 પડે ડોકમાં ડહાપણના સરદારજો;
 ઉભાં થાય રૂંવાંટાં આનંદમાં ગળીરે લોલ,
 ઇંદ્રભુવન સુખ દેખું આણીવારજો. ધણા૦ ૭
 ધડીધડીતાં સૂંબન સ્થાણા સ્નેહનારે લોલ,
 વા’લ ભરેલાં વચન વિશેષ વદાયજો;
 ઠકા તેમાં ઠીક બને દિલ ઠારતારે લોલ,
 પ્રિયપતિ નકી પ્રેમરૂપ તુજ કાયજો. ધણા૦ ૮

મનમાંની મનમાં વિયોગી

પ્રિયની વાણી.

ચંદ્રાવળા.

મનતણી મનમાંથી કાઢી, કોને કહું હું વાત,
 દિલમાં રાખુંતો દિલ દોઝેછે, અતિ થશે ઉત્પાત,

અતિ થશે ઉત્પાત એમ જાણી, રહું પ્યારિન રૂઢ્યમાં આણી.
 કરો પ્રિયા મારી કાયને તાઢી, મંતતણી મનમાંથી કાઢી. ૧
 મુંઝાઉં મનમાં થાય ચટપટી, કુસકાં ભરૂં અપાર,
 વિવેકની રીતી મુજબ આ, કોને કહું વિચાર;
 કોને કહું વિચાર કરજોડી, લહો અરજ ધસિર આ થોડી,
 પ્રિયાવિયોગી વાત અટપટી, મુંઝાઉં મનમાં થાય ચટપટી. ૨
 મંનની મંનમાં રાખું તેથી, અતિ અફસોષી થાય,
 કાળજ્યામાં ધગધગે લાલ્લ બહુ, અંગ બળેછે હાય;
 અંગ બળેછે હાયરે માંડે, કોણ રૂઢવે કામનું ધાંડે,
 સહન થાય નહિ દુઃખ આ મૈથી, મંનની મંનમાં રાખું તેથી. ૩
 અગ્નીએ અરે આંખની માંહે, પડતી આંસુધાર,
 ભીંજાયું માંડે તંન આ પૂરું, લુંછે કોણ આ વાર;
 લુંછે કોણ આ વાર અરેરે, પ્રિયા વિના જીવ જાય અરેરે,
 દયાસીંધુ નહિ જાલશેમાંહે, અગ્નીએ અરે આંખની માંહે. ૪
 લોહી બળે માંડે શરિર સૂકાણું, આંખો ચાલી જોડી,
 કામકાજ કંઈ કરવું ન સૂઝે, ભીડ જાણુઓ ભૂંડી;
 ભીડ જાણુ ઓ ભૂંડી નારી, પ્રીય કંથને સૂખ દેનારી,
 આબ્યતોઅધિકીપ્રીત હુંજાણું, લોહી બળે માંડે શરિર સૂકાણું. ૫
 સાન ભરેલા ગ્રંથો વાંચું, ચાટે ન તેમાં ચીત્ત,
 પ્રેમની વાત જવ વાંચુ તારે, અંતર અગ્ની ખચીત;
 અંતર અગ્ની ખચીત સંભાડું, પ્રેમ થકી પ્રિયા મૂખડું તાડું,
 નીરખું ઝટ એમ ધસિને જાણું, સાન ભરેલા ગ્રંથો વાંચું. ૬
 રસીક વાત કરી નવ જાણું, ગોઠા વળે અનેક,
 સુવચ્ચ શરિરે પેશવાં નવગમે, ચીંતા ચિત્ત વિશેક;
 ચીંતા ચિત્ત વિશેક હું શું કહું, વિયોગમાં હું વળિરડતો રહું,

(૬૯)

પુરુષોત્તમ ઓઘું મન ઓઘું, રસીક વાત કરી નવ જાણું. ૭

પતિ ઓઘ્યા એવું સાંભળી પ્યારીને
થયેલ આનંદ.

ગરબી.

(શૂણો શ્યામળા હું તમવિના ઘેલી થઈજી, એ ચાલ.)

સુતા ઝબકી જાગી ઓઘ્યા શ્યામ સાંભળીજી,

તુરંત પ્રેમ તર્કમાં તરી પહોંચી ઢળીજી. સુતા૦ ૮૬.

અંગ કુણું અને રોમ રોમ કંઈ થયુંજી,

આવી ધુળરીને મન પતિની ગમ ગયું જી. સુતા૦ ૮૭

છેદ છેદ વળ્યા પ્રસેવના શરીરમાંજી,

ભીંજાયુંને ભિતર શાંતિ વળી ધીરમાંજી. સુતા૦ ૮૮

મચ્છ જીડું પડે નીર થકી બ્યાહરેજી,

પડે સદ્ય તેને સૂખ વળે ત્યાહરેજી.

સુતા૦ ૮૯

પ્રમનીરમાં કુબેલી બ્યારે ખૂર પડીજી,

કરી દ્રષ્ટી દયાનિધિએ તો આ ધડીજી. સુતા૦ ૯૦

પતિ નવ હશે તેમ બાંતિ ઓઘે ભામિનીજી,

મશ્કરી હશે શું કરે તર્ક કામિનીજી. સુતા૦ ૯૧

ઓઘ સુધી ઓસુ હતાં, વિરહી શોકનાંજી,

ઓઘે પડ્યાં પ્રેમનીર ચસુધી ધણાંજી. સુતા૦ ૯૨

લાલચોળ ઓઘ બની લલનાં તણીજી,

પરમ પ્રેમમાં પણ હૃદય તો ઠંઠક ધણીજી. સુતા૦ ૯૩

ઝરતિ રાતને દિન અતિ પતિ વિયોગમાંજી,

પુરુષોત્તમ છે પ્રેમ સમુદ્રમાંજી.

સુતા૦ ૯૪

મિયના મંદવાડમાં મિયાએ કરેલી આકરીથી
રાજ થઈ મિયની મિયા પ્રત્યે વાણી.

રાગ. ખમાયચો જુલો—ત્રિતાળી.

(નારાયણ નરસિંહ નરોત્તમ, એ રાહ.)

જાલી વનિતા પાડ તણો તુજ, બદલો હુંથી ન વળાયરે.
અર્ધાંગી સુખ દુઃખની ભાગી, પ્રીત અતૂલ ભળાયરે. જાલી૦
માંદગી મારી મહિં સંકળો, મહા મહા તે વેઠ્યારે,
મારે દુઃખદુખિ શ્યાણીતું થઈ, તુજમાંતે દુઃખયેઠારે. જાલી૦ ૧
તારા પંડતણી તે ખારી, રાખી નહીં દરકારે,
મારા માટે મચી તું કરવહ રડા ઓપઘોપચારે. જાલી૦ ૨
મધપૂડામાં મધ હોયે ત્યાં, સુધી માંખિ રે' વળગીરે,
મધ ખૂટ્યુકાંઈ પાસ નહિ મળે, ખારી ન થાય અળગીરે. જાલી૦ ૩
તરવરે પાન ઘટામાં હોયે, પક્ષી કરે ગુંજારે,
પાન ખરે કે ચાલ્યાં જાયે, આ વખતે દિલદારે. જાલી૦ ૪
બેલ હોય બળવાન તારે તેને, સારી રીતે ખડખાણુરે,
આપે પણ વૃદ્ધ થાતાં તેને, અધીકે દૂઃખ પ્રમાણુરે. જાલી૦ ૫
એવે વખતે જાલી વિના કોણ, દિલનાં સેશિ દુઃખરે,
સ્વાર્થી જગતમાં સહુ સ્થળે પણ, સુખમાં લેશે સ્ખારે. જાલી૦ ૬
મારા તનમાં દુઃખ દેખીને, ગુમ રિતે તું રોતીરે,
અણબણ્યુંતે કાંઈ નયિ માંડે, નેહનજરથી જોતીરે. જાલી૦ ૭
તાપ થકી અકળાઈ હું તારે, વિંઝણે વા તું નાંખેરે,
મુસ્તક પાય અને અંગ સહુ તું હોશિ કરિને આંખેરે. જાલી૦ ૮
કાંઈ હોયે મને હરકત બ્રહ્મા, થયરે તારી કાયરે,
સુંદર મુખ તારું દિલું તે વારે, ઝર ખારી પડિ જાયરે. જાલી૦ ૯
ખાવાની કાંઈ ઓજ પુરત તું, જે કહું તે કરી આપેરે,

- વાર નહિ તેમાં ઘુળ્લેચ્યાતી, દુઃખ સહુ તું કાપેરે. જ્ઞાતી ૧૦
 મારા જીવનું રક્ષણ તંતો, તેમાં નહીં કાંઈ ફેરે,
 ચાકરી તારી મનુરાં દેખી, ઉઘો જીલટ સિરે. જ્ઞાતી ૧૧
 ધર કામને વળિઆઈ તે બોદું, રાત દિવસ તું જાગેરે,
 સેતાયે તાં જીરિર સુકાણું, કાંતિ આછી લાગેરે. જ્ઞાતી ૧૨
 પતિને કુવી પેરે રાખી, કરમાં કિવાં કામરે,
 નારીધર્મ તું સમજા જાણે, વર્ણવું તે શું તમામરે. જ્ઞાતી ૧૩
 તાં મન જીવતાં સુધિ ફરું, (તો) પ્રભુનો ગુનહેગારે,
 થઈ તેમાં કંઈ ફેર ન જાણું, પુરષોત્તમ લગારે. જ્ઞાતી ૧૪

પ્રેમસાગર.

ફોહરા.

- પ્રેમીને અતિ પ્રેમથી, ખરેખાત દેનાર,
 પરમાનંદ રમૂજને, પ્રેમનિધી કરનાર. ૧
 કષ્ટિત તણા ઉદર મંહિ, ધૃતી તણું ધરનાર,
 મતી વૃદ્ધિ મે'નત લઈ, પ્રેમનિધી કરનાર. ૨
 દિલગિરિની છાંયાં મંહી, જનને તે સુખકાર,
 અંતેથી પ્રિય સમજાવે, પ્રેમનિધી કરનાર. ૩
 અવગૂણી અસાનને, સ્થાન હરે ભરનાર,
 પ્રેમી રસાક જીનયી, પ્રેમનિધી કરનાર. ૪
 રસિકજનોના હૃદયના, દર્શાવે સુમિત્રાર,
 વાંચક આનંદી પરમ, પ્રેમનિધી કરનાર. ૫
 મન તન રોગીનું કરે, વૈકું લાક્ષી પ્યાર,
 મોગ રાણીને સુખ જાણી, પ્રેમનિધી કરનાર. ૬
 કમરે કસી જન જઈ મચે, પ્રીત ધરાવિ અપાર,
 શોધી કાર્વમાં થયે થકી, પ્રેમનિધી કરનાર. ૭

સહુ દેવોમાં દેવ આ, પ્રેમદેવ સરદાર,
 પૂજનથી સૂખી અધિક, પ્રેમનિધી કરનાર. ૮
 યશ સાધન તો સાધવાં, ક્ષણભંગુર સંસાર,
 મુખ્ય ગણાયે સર્વમાં, પ્રેમનિધી કરનાર. ૯
 દુઃખ સમયે નહિં દુઃખ તણી, ગણતી જન ગણનાર,
 અહંશે તેને સૂખીયાં, પ્રેમનિધી કરનાર. ૧૦
 માટે પ્રેમી વીર મુજ, પુનિત પ્રેમ ઉર ધાર,
 પુર પોતમ તવ કાર્ય તૂજ, મનવાંચ્છિત સરનાર. ૧૧

ધોળ.

મારા રસિયા વહાલા વીનવું,
 પ્રીતે લાગુંધું હું પાય, સુકે મારી કાય; પધારો કૃપા કરી.
 તમે દાસી પર કરુણા કરો.
 દિલખળતી વિયોગી લાય, બહુ દુઃખ થાય; પધારો કૃપાકરી.
 મન ભમવું ફરેછે નિશ દિને,
 કંઈ સૂઝે નહીં ધર કામ, હવે નહીં હામ; પધારો કૃપાકરી.
 ધરી ધીરજ આજ સુધી પિયુ,
 હવે ધન્ય અમારી કાય, આંસું ન સુકાય; પધારો કૃપાકરી.
 પતિ નિશ્ચય મનમાં જાણુને,
 દિન જાય તે વર્ષ સમાન, નહીં કંઈ ભાન; પધારો કૃપાકરી.
 કંઈ ને ધડી આપને યાદ હું,
 ફરે ત્યારે માંડું ચીત્ત, બનું ભય ભીત; પધારો કૃપાકરી.
 દાહ લાગ્યો અમારે અંતરે,
 બળે ભડભડ અંતર હાય, કંઈ થઈ જાય; પધારો કૃપાકરી.
 મેં આવું નહીં જાણ્યું હતું,
 જાણ્યું હોતતો રાખત પાસ, બનુંધું ઉદાશ; પધારો કૃપાકરી.

મને પલંગમાં કાંટા બાસતા,
 કંઈ કે ભોંકાયે કાચ, હું કંઈ શું હાથ. પધારો કૃપા કરી.
 મને પ્રિયનું મુખ યાદ આવતું,
 અને યાદ કંઈ જવ વેણ, આંસુ ધારા નેણ. પધારો.
 જાણતા હશે પતિ અંતર મહી,
 શું પ્યારીને હશે કંઈ દુઃખ, હશે અતિ સૂખ. પધારો.
 જાણું ખાવું પીવું કે પેરવું,
 તેતો બાગેછે મુજને ઝેર, તે સાથેછે વેર. પધારો.
 તેનું સૂખ તે સૂખ ન જાણતી,
 વહાલા પિયનું સૂખતે સૂખ, તે વિન જાણું દુઃખ. પધારો.
 હવે શાંતિ પતિ આપો મૂળને,
 કરો વહાલી પ્રિયાને હર્ષ, દેજો વહેલાં દર્શ. પધારો.
 હોયે ત્યાં કાંઈ આપને કામતો,
 તેને છોડીને આવજો આપ, ટળે સંતાપ. પધારો.
 મારા મનનો કાટું હું ઊભરો,
 નહીં કોયને તે કે'વાય, દુઃખ ન સે'વાય. પધારો.
 હું જાણું કે મારા તુલ્ય હશે,
 આપના અંતરમાં દુઃખ, નહીં હશે સૂખ. પધારો.
 અમે અબજા જાતિ કે'વાઈએ,
 દુઃખ આ નહીં વેઠી શકાય, પિયુ પિયુ થાય. પધારો.
 કંઈ ઈશ્વરને હું વીનતી.
 રહું પતિ સમક્ષે સદાય, કરોએ કૃપાય. પધારો.

રાગ આશાવરી જોગિયો.

(રંડાપો રાણિકદેવીને મરતાં રાહજંગાર. એ રાહ.)
 આજ જગતમાં જીવતાં, કદી દૂરે કીધું હર્ષ,

કે કુઃખ હું શીરે પડેતો, માગ્ય પ્રભુનું ચણું. ટેક.
 આ હુંદગીમાં કયાહરે, કદિ કોપે અશરણચણું,
 હું પતીવૃત નહીં તજ્યું, ભલે જલદી આવે મણું.
 આ કુર કામ કદી નહીં, કરાવે અભરાભણું,
 હું પતીવૃત નહીં તજ્યું, ભલે જલદી આવે મણું.
 નર્ક મળે કુજ કામથી, કોપે તારણતણું,
 હું પતિવૃત નહીં તજ્યું, ભલે જલદી આવે મણું.
 શિયળ સાચ્યું સ્નેહથી તો, રીઝે સૃષ્ટીકણું,
 હું પતિવૃત નહીં તજ્યું ભલે જલદી આવે મણું.

રાગ ભૈરવની ગજલ.

દંપતિએ પરસ્પરે, અતિ પ્યાર રાખવો;
 અતિ પ્યાર રાખવો, આ સુરિતી દાખવો. ટેક. દંપતિએ.
 ક્રોધ થકી કુર ન કદી મુખ, શબ્દ ભાંખવો. દંપતિએ.
 પતિ તણો પવિત્ર સ્ત્રીએ, ખોલ સાંખવો. દંપતિએ.
 સ્નાન સવા આ જહાનમાં, દિલ કરાર પાળવો. દંપતિએ.

ભૈરવીની ગજલ.

(ખુશી હું મેં તો મરનેકું. એ રાહ.)

ગમખાર થયો પ્યારી વગર, જલ્લી જાયે જીગર;
 જલ્લી જાયે જીગર, બહાલી ખુલખુલની વગર, ટેક. ગમ.
 રંગિલી ગુલાબ ગુલ, ગાલ ગલાલ અધર, ગમખાર.
 દિલદાર તણી જીવાન. ખુશખોવતિ મધુર. ગમખાર.
 દરદ જખમ કર દે, લેજત નહીં તે વગર, ગમખાર.
 કમી કરો ભેટી પ્રીયા, થાયે ઉમેદ બર, ગમખાર.

રાગ ઝીંઝોટી (દાદરો.)

પ્રીયપતી પ્રીયપતી પ્રીયપતીરે,
અતી અતી યાદ કંઈ પ્રીય પતીરે. ટેક.
ફીકર બહુ પતી મને દીલ્લ થતીરે; પ્રીયપતી૦
શોક સમૂદ્રથી મને ન રહી મતીરે; પ્રીયપતી૦
વીરહી તણા દુઃખથી મારી ધૂતીજતીરે; પ્રીયપતી૦
પ્રભૂ અન્ય આપ મને દુઃખ આવતીરે; પ્રીયપતીરે૦

રાગ સિતાજીતા મહિનાનો.

સખી નવજ્નેખન હું નાર, પતિ વિના કેમ કરી,
રહું હૃદયે ખેની વિચાર, મદદ માગું શ્રીહરી.
રૂડી પવન તણી આ હૃદયે, તે ઝેર તૂલ્ય લાગતી,
વાગે મુજને તે તો તીર, કંઈ હું પતિ પતી,
મારું શરિર બજે દિનરાત, પિયુવીન રે'વાયના.
મારું હૃદય નહીંછે શાંત, આ દુઃખ કે'વાયના,
મારા પ્રાણાધારની વીન, મને કોણ આશરો.
જીવે પાણી વિના શું મીન, હું શિરે દુઃખનો ઝરો,
મારી થરથર ધૂળે કાય, સૂઝે નહીં કાંઈ મને,
તનમાં કામનાં તીર ભોંકાય, સ્વામી નહીં હું કને.
મેં પેલે ભવ શાં પાપ, કર્યા હથે ખેનડી,
કે દુઃખ હું શીર અમાપ, પડેછે આ ઘડી.
થાય શરિરમાં રોગ હજાર. તેની ચીંતા કાંઈ નથી,
પણ પતિ વિના ઝુરે નાર, સીમા છે તે દુઃખથી.
લાગે તનપર ધા તરવાર, તે પ્રીતે સહન કંઈ,
પણ વિરહી બની પળવાર, રે'વું તે છે આકંઈ.
આ રતન વિનાની આંખ, તેનાથી જીવાયના,

(૭૬)

આ પિયુ વિના નારી રંક, થકી દુઃખ સેવાયના.
 મારી સાથે હાસ્ય વિનોદ, પ્રીતિ પિયુજી કરે,
 થાયે તનમાં તવ ઉન્મોદ, અર્થ તારે સરે.
 વળી કરેશું નવ નવા રંગ, રીઝવવા સ્વામીને,
 ભેટશું મન આણી ઉમંગ, ધણો હર્ષ પામીને.
 ખેલે મારી સંગ ચોપાટ, એ દિન ક્યારે આવશે ?
 સાથે ખેસીશું હીડોળા ખાટ, તે પ્રભુ જવ દેખાડશે,
 તારે માનશું પ્રભુજીનો પાડ, અત્યારે છે અંતરે.
 દુઃખના હું શિરપર ઝાડ, બાકી રહ્યાંછે અરે,
 બાંગો વિરહ તણી હરી બીડ, પાયે નમું બુધરા.
 વેગે મળાવો ભરથાર, અંતરમાં લે આ આરા.

રાગ ખંભાત.

(ડોલેરે જોખન મદમાંતી ગુજરીઆં, એ ચાલ.)
 લ્યોને પ્રેમીપાન હવે, પિયુ પ્રિતમ મારારે,
 પ્રાણથી અધીક પ્યારા, આંખડલીના તારારે. ટેક.
 હુતે હું હૈયાની સાથે, ચાંપુ કામણગારારે,
 નિધા કરો મારી પરે, દોષ ન અમારારે. લ્યોને૦
 અધરચુંખન તમે, પ્રીતિ કરો પ્યારારે,
 વિનયીને રસિયા વા'લા, ગુણ કયું તમારારે. લ્યોને૦

પ્રિય સ્મરણ.

(મારા સ્વમી મારાથી છોટા. એ રાહ.)
 વાટ હું પ્રિય પતિની જોતી,
 વિરહમાં હું નિશદીન રોતી. વાટહું૦ ટેક.

અબ કે ઉદક નહીં બાવે,
 સેજલડીમાં નીંદ નહીં આવે,
 દુઃખ દરિયો કંથને જાવે. વાટહું.
 મને બીજી વાત નહીં ગમતી,
 દિને રાત પતિ પતિ હું રટતી,
 દર્શન વિના ઘેલી થઈ ફરતી. વાટહું.
 બણકારા વાગે થઈ બેઠી,
 દેખું નહીં તવ બેસું હેઠી,
 ચીંતા મારા મનમાં અતી પેઠી. વાટહું.
 સખી નિજ પતિ સાથે વા'લે,
 અધીકાં સૂખ પ્રીતે માલે,
 તે જોઈકે વિરહ વધુ સાલે. વાટહું.
 અભાગણી હું અવની માયે,
 પ્રીય તણાં દર્શન જવ થાયે,
 ત્યાં સુધી અંગ બજે લાયે. વાટહું.
 ઝૂંડું હું જ્વાળા ક્યહાં કાડું,
 પતિ વિના અંગ ન બને તાડું,
 દર્શન વિના દેહી મારી પાડું. વાટહું.
 નીંદ્રા લઉંતો સ્વપ્ન બહુ આવે,
 પતિ સાથે વાત કરું બાવે,
 જાગું તારે પડું દુઃખ દરિઆવે. વાટહું.
 વિરહનું દુઃખ પ્રભૂ કાપો,
 ટજે મારા મનના સંતાપો,
 પતિનું પરમેશ્વર સુખ આપો. વાટહું.
 રાગ ઉપર પ્રમાણે.
 સખી ઓ પતિ આવે મારા,

તેતો મારા નેણુ તણા તારા. સખીઓ૦ ટેક.
 દર્શન કરી હર્ષ મને થાયે,
 ફીકર મારા મનમાં નહીં કાંયે,
 દર્શન થકી દુઃખ સૌ દુર જાયે. સખીઓ૦
 આણે વા'લો લટકંતી આણે,
 મિત્રની સાથે તેતો જો માણે,
 તે તો અમને અત્સાનંદ આણે. સખીઓ૦
 સુંદર પ્રિયનું પ્રેમ બધું મૂખ,
 ધન્ય એની જનેતાની કૂખ,
 નિરખે તેનાં નાથ બને દુઃખ. સખીઓ૦
 મારે મન આનંદની છાંયા,
 મારા પર તેમની જો માયા,
 તેને કુરબાન મારી કાયા. સખીઓ૦
 પ્રીતી રૂપ છખી કંથની નિરખી,
 હૈયામાં હું અતિશય હરખી,
 સાચી પ્રીતી મેં તેની પરખી. સખીઓ૦
 મારે સુખ બલોબવનું મળિયું,
 મારે દુઃખ છંદગીનું ટળિયું,
 મારા તૂલ્ય સુખ ન કોને કળિયું. સખીઓ૦

રાગ સોરઠ ગોડી.

(પિયુ મારા વચને પળજોરે, એ રાહ.)

તમે મન થકી અમને વિસાચારે, મારા પ્રાણ થકી પ્રીયા પ્યારાં.
 કામિની કોઈ દિન કાગળ કદકી ન, હેત કેવાં એ તમારાંરે, મા૦
 સ્નેહ કરી પછી અમને સંકટના, સમુદ્ર મહી ધસડાવ્યારે. મા૦

હૃદય મહી અગ્ની બારી જીવ, તલપાવોમાં અમારારે, માં
પ્રીય પ્રાણપતીને ઉર થકી અગ્નિગા, કરવા ઘટેશું પ્રીય મારારે. માં.

લાવણી.

(દક્ષણી રાહની)

(ચેતનાં પડે, દર્શ પિયુ વિનારે, એ રાહ.)
અવણુ કર સખી, જાતી નહીં રેનરે;
અનુનેન, પડે ન ચેત, કહે શું બહેન, જાય શે ન;
ધૃતિ લેશ દે નરે. અવણુ કર સખી.
ફરત યોગમે, ગમ બધું મુજ મનરે;
તન અધીક, ધીક ધીક, અગન ખીક, બહુ ન ઠીક;
બય બરી પુરિ રેનરે. અરણુ કર સખી.
કહે હું પળ પળે, પ્રીય પતી યાદરે;
જલદી આવ, ના સતાવ, કાંકલાવ, દયા બાવ;
રંકતણાં નેનરે. અવણુ કર સખી.

દિંડી.

પ્રાણનાથ તણી પાસ રહું પ્રીતે;
કહે વિનતિ પ્રભુને હું નિત્ય નિત્યે.
કદિ નવ કરો વિયોગી પ્રિય સ્વામી;
રહું નિશ્ચિને તવ પૂર્ણ હર્ષ પામી.
ગમત થાય મૃદુ શબ્દ સાંભળીને;
છંદ્રભુવન સૂખ નાથ આપ હેને.
ખાર કરી લહો પાસ પ્રેમ જામી;
રહું નિશ્ચિને તવ પૂર્ણ હર્ષ પામી.

પ્રેમથી ભરેલું વદન જોઈ પ્યારા;
 હરે અંતર મુજ નેન તણા તારા.
 ગમત કરતી વખત લેથ રહે ન ખામી;
 રહું નિશ્ચિને તવ પૂર્ણ હર્ષ પામી.
 પ્રેમ શબ્દ વિન કામ કશું ન સ્નેહ;
 વિરહી વખતમાં સહુ અંગ કાય ધૂજે.
 જાય ચિંત પતિ સમક્ષમાં સૌ વામી;
 રહું નિશ્ચિને તવ પૂર્ણ હર્ષ પામી.

(ક્યાં ગયો શ્રી જાદા જાની પ્યારા, એ રાહ.)
 તકસીર ક્ષમા કરો મમ પ્યારા;
 ખરા ધર્મ ગણાએ તમારારે. તકસીર૦
 હું આપની રંક દાસી ગણાઉં;
 ધ્યાન ધરો ન જોલ મારારે. તકસીર૦
 અંગ સહુ આપનું માફ ન કાયે;
 કરવું હોય તે કરનારારે. તકસીર૦
 પ્રેમ કરીને આ પ્રાણેશ્વર;
 વદો રૂડાં વણ કંઈ સારારે. તકસીર૦

ગજલ.

આ પરમેશ્વર દયાનિધાન વિશ્વપતી;
 જોડું હસ પ્રભુ ધરો ધ્યાન આ વિનતી.
 તમે કષ્ટ તણા કાપનાર દ્રષ્ટી કરો;
 રંક નારિ તણી અરજ પર નિધા કરો.
 સિતમ દુઃખ મહી જાય નહીં એક દા'ડો;

જળે અંતરમાં આગ તેને શાંત પાડો.
 હું ગણાઉં આપ બાળ પ્રતિપાળ પ્રભુ;
 કરેડી નજર યોગ્ય નહીં આપને ઓ વિષ્ણુ.
 ભીડભંજન શું વર્ણન હું કરું મારું;
 નથી અંતરના જામી અનન્નપ્રયું તારું.
 ધણા દિવસ દુઃખ મંહી ધન મેંજ કાઢ્યા;
 હવે સહન નહીં થાય બજે મારિ કાયા.
 પ્રીતમ પૂરી મુદત થયાં પરદેશ વસ્યા;
 મરણ આથી ભલું સર્પ મને ક્યમ નડસ્યા.
 વિરહી દિન પિયુ પિન સુનો મને લાગે;
 હવે વર્ષ ભાસે દિન કાય તીર વાગે.
 ભાગો ભીડ ભુધર હવે રહેવાયે નહીં;
 ખાવું પીવું ઝેર નીંદ લેશ આવે નહીં.
 બજે કાય વાત કોઈને કે'વાય નહીં;
 અસહ દુઃખ પ્રભુ ધડી સહેવાયે નહીં.
 જાણું જગત મહી કષ્ટ બિજાં કોટી હથે;
 હવે કોઈને નહીં પ્રભુ પતિ વિરહ પાડશે.
 જલ્દી કરો તમે વાર ન કરો વિશ્વપતી;
 અતિ કષ્ટમાં મુંઝાઈ છે પ્રભુ મારિ મતી.

લાવણી.

(અધબીચ મોખત તોડી બે દરદી દીવાના, એ રાહ.)
 દંપતિએ સત્ત પ્રેમ રાખવા, રમ્યો નવો આ ગ્રંથ,
 ઓ વાંચનાર (૨) નહીં અવજો લેશે પંથ. ટેક. દંપતિએ.
 છે મતલબ એ (૨) કરવા નિજ પતિન શું ખાર,

પતિએ પતિ ઉપરે વળિ સત્ય પ્રેમ નિરધાર. દંપતિએ
 નહીં અન્ય તણી (૨) ત્રીયા સાવે બલિચાર,
 સ્ત્રીએ કદી કરવું નહીં, એ દૃષ્ટ કામ કોષવાર. દંપતિએ
 વર્ણવી વાત (૨) રસીક ગદ્ય ગદ્ય સાર,
 દંપતિએજ પરસ્પરે, કરવા આ નિમંણ ખ્યાર. દંપતિએ
 ઊલટો અર્થ (૨) નહીં લેશે સ્ત્રી પુરુષ કોષ,
 આવજે રસ્તે ચાલતા, અતિ ખરાબી નજરે જોઈ. દંપતિએ
 પર પુરુષ સંગ (૨) યારી કીધી અત્યંત,
 બેહાલ થઈ રાણી પીંગળા, વીચાર કરો એ ચીત. દંપતિએ
 ભસે આવે મર્ણુ (૨) ન કરવું એ કદી કુકર્મ,
 તો સુખ લેશે સૃષ્ટીમાં, રીઝશે પૃથ્વીપતિ પૈર્મ. દંપતિએ
 મુજ બુલ ચુક (૨) ની ક્ષમા ચાહું આ કામ.
 કૃપા કરી સ્વીકાર કરો, અતિ હર્ષિત બની પ્રણામ. દંપતિએ

અમાઉથી થએલા ગ્રાહકોનાં મુખારક નામ.

નકલ.	ગામ.	નકલ.	ગામ.
૧ સુરેખી મામામી પ્રેમજી ઝીણાબાઈ વકીલ. બોટાદ.		૧ ૨૦ બાહશંકર વિં ભદવજી.	ગામ.
૨ વકીલ ડાહ્યાલાલ દામોદરદાસ.	"	૧ મહેતા કુબેર વિં ભગવાન.	"
૨ વકીલ બકોરદાસ કંકલદાસ.	"	૧ મેરાઈ મોતી કેશવજી.	"
૧ ૨૦ ૨૦ બાપુરાવ બાબાજી. રે. મા.	"	૧ પટેલ ચૂનીલાલ વિં મફતલાલ.	"
૧ ૨૦ હરગોવિંદ અજરામર સીમ્નપર	"	૧ શા. મગન રાયચંદ.	"
૧ ૨૦ વિનાયકરાવ રધુનાથ.	"	૧ છગનલાલ ગુલાબચંદ.	"
૧ ૨૦ મોતીલાલ જીવન સીમ્નપર	"	૧ ૨૦ મોહનલાલ વિં હધર.	"
૧ ૨૦ ગવરીશંકર વિં લક્ષ્મીરામ.	"	૧ ૨૦ ગીરધર ભવાન.	"
૧ ૨૦ ભવાનીશંકર બાહશંકર.	"	૧ શા. શીવલાલ મોતીચંદ.	"
૧ ૨૦ મોતીલાલ છોટાલાલ.	"	૧ ૨૦ ધારશી તલકુશી.	"
૧ ૨૦ છગનલાલ આણંદજી.	"	૧ રત્નપૂત દાનશેગ બહેચર.	"
૧ દોશી મગનલાલ કુશળચંદ.	"	૧૦ મેં બેહેચરેલાલ કરશનજી વકીલ. ભાવનગર	"
૧ દોશી હોમતલાલ વિં હરીલાલ.	"	૨ ૨૦ ગીરધરભાઈ ઝીણાબાઈ મીસ્ત્રી	"
૧ ૨૦ ધરમશી ઝંઝાબાઈ.	"	૧ ૨૦ ૨૦ ચતુર્ભૂજ ધ્યાનજી વકીલ.	"
૧ ૨૦ વલ્લભદાસ બાણજી.	"	૩૮ પ્રિયભાઈ રણછોડજી ગીરભશંકર બધેકા મા-	રકેત.
૧ ૨૦ અમૃતલાલ નરસીંહ.	"		
૧ ૨૦ દીનાનાથ વિં પ્રાણજીવન.	"		

ભગત રણછોડ હાઉ	ભાવનગર	૬ કરે દેવીદાસ પ્રાગજી કાપડવાળા.	સુંબાઈ.
૧ કંસારા ફલચંદ વિન વતમાળી	"	૧ શા. કાનજી નારણદાસ.	"
૧ રાન મોતીલાલ અમરરામર.	"	૧ શા. ભાઈચંદ પ્રેમજી સુની.	"
૧ ૬ કરે મણીલાલ રામજી.	"	૧ રાન ગવરીશંકર કલ્યાણજી ભદ.	"
૧ પટેલ ત્રંબકલાલ નથુભાઈ.	"	૧ શા. લખમીદાસ ત્રીભોવનદાસ.	"
૧ રાન રાન લલ્લુભાઈ સુજી વકીલ	"	૧ શા. જીવણદાસ પરબુદાસ.	"
૧ રાન રાન માનશંકર કહેણાચંકર વકીલ	"	૧ શા. રણછોડદાસ જ્યેશ્ઠ.	"
૧ રાન રાન મગનલાલ ખોશાભાઈ વકીલ	"	૧ શા. હરગોવનદાસ મોનજી.	"
૧ શા. ઝોધવજી ગોપાળજી.	"	૧ રાન રાન માધવરાવ રાભરામ.	"
૧ શા. કુંવરજી આણંદજી.	"	૧ શા. વલ્લભદાસ સુંદરજી.	"
૧ દલાલ મનોરદાસ ભીખા	"	૧ શા. કીલાભાઈ વેલજી.	"
૧ દવે હરગોવિંદદાસ મયાશંકર.	"	૧ શા. રતનજી દુવારકાદાસ.	"
૧ દોશી ભીખાભાઈ ગાંડલાલ.	"	૧ રાન રાન કૃષ્ણજી વિઠ્ઠાલા દેવે.	ગોવાખંદર
૨ રાન રાન હરીવલ્લભદાસ ગોવર્ધનદાસ.	"	૧ રાન હરજીવન પુરુષોત્તમ મારફત.	ભાવનગર.
૨ રાન દીયાળ છગન.	"	૧ રાન ઝવેર ડાહ્યા.	"
૪ રાન કહેણાશંકર લક્ષ્મીરામ	રંચુન	૧ રાન માવજી કેશવજી.	"
૧ રાન ગવરીશંકર જયશંકર.	"	૧ રાન છગનલાલ ગોવિંદજી.	"
૧૫ રાન પરબુદાસ ગોવનજી ગોખર મારફત.	સુંબઈ	૧ રાન ખાડીદાસ ધર્મચંદ.	"
૧ ખોખા મામદભાઈ હાસમ બનાતવાળા.	"	૧ રાન દેવાશંકર રામશંકર.	"

૧	૨૦ હસનભાઈ દાજીભાઈ.	ભાવનગર
૨	કુવાણા સાતી શુભચ્છક મંડળી.	"
૩	મહારાજગર સવાઈગર.	"
૪	પ્રિયભાઈ ગીરધરલાલ નાથાભાઈ મારકત.	
૫	હકર ગીરધરલાલ નાથાભાઈ. ભાવનગર.	
૬	હકર મુજળભાઈ હરખજી. બુકસેલર	"
૭	મહેતા છોટલાલ ગીલાભાઈ.	"
૮	હકર ગીરધરલાલ બુટાભાઈ.	"
૯	હકર ખીજલાલ ત્રીભુવનદાસ.	"
૧૦	હકર છોટલાલ ગોપાળજી.	"
૧૧	હકર ગાંડાલાલ બાપુભાઈ.	"
૧૨	૨૦ ૨૦ ભવનલાલ કસળચંદ વકીલ	
	મારકત.	ભાવનગર.
૧૩	શ્રેષ્ઠ. દામોદર ભાણુજી. સ્ટાંપવેન્ડર	"
૧૪	વકીલ ભગવાનલાલ કસળચંદ	"
૧૫	વકીલ પરભુદાસ વિં મોતીચંદ.	"
૧૬	વકીલ નેમજી કુંવરજી.	"
૧૭	પારેખ છોટમલાલ મુળજી.	"
૧૮	૨૦ છોટમલાલ કરશુશંકર.	"

૧	કપાશી નેમચંદ કુંવરજી.	ભાવનગર
૨	કપાશી દયાળજી રેગનાથ.	"
૩	શા. છોટલાલ ગીલાભાઈ.	"
૪	હકર છગનલાલ લક્ષ્મણ.	"
૫	શ્રેષ્ઠ. ત્રીભુવનદાસ વીરજી.	"
૬	શ્રેષ્ઠ. ઘેલાભાઈ પરભુદાસ.	"
૭	૨૦ ૨૦ ગીરજશંકર પ્રેમજી.	મારકત.
૮	૨૦ ૨૦ ગીરજશંકર પ્રેમજી.	ભાવનગર.
૯	૧ ચંબાશંકર સુલજી.	"
૧૦	૨૦ જીવણરામ આણંદજી.	"
૧૧	૨૦ મણીશંકર ગોવિંદજી.	"
૧૨	૧૦ પ્રિયભાઈ કુબેરદાસ હેમરાજ.	મારકત.
૧૩	૭ હકર કુબેરદાસ હેમરાજ.	ભાવનગર.
૧૪	૧ માળી લવજી કાનજી.	"
૧૫	૧ ભટ્ટ ભીમજી ગીલાભાઈ.	"
૧૬	૧ છોટલાલ કુબેર હકર.	"
૧૭	૨૦ ૨૦ મહાશંકર બહેચર મહેતાજી. ત્રાપજ.	
૧૮	૨ મેં સંતોકરામ જોટલાલ ન્યાયાધિય.	મિહોર.
૧૯	૧ વોરા ભગતી ભાલચંદ.	"

૧ વકીલ નયુભાઈ હરખજી.	સિહોર.	૧ ૨૦ ૨૦ વેણીરામ લીલાધર	ચૂડા.
૨ વકીલ દામજી મકનદાસ.	"	૧ ૨૦ ભાઈશંકરભાઈ કાણભાઈ	"
૧ વકીલ જ્યુહા વિં ગીગા.	"	૧ ૨૦ રેમાનભાઈ ગુલાબખાં	"
૧ ૨૦. વેલજી જ્યશંકર.	"	૧ બાસ લક્ષ્મીશંકર ભવાનીશંકર	"
૮ મણીઆર મગનલાલ વિં દહુ મારફત.	સિહોર.	૧ વકીલ લક્ષ્મીરામ મોતીરામજી.	"
૫ મણીઆર મગનલાલ વિં દહુ		૧ ૨૦ ૨૦ લખુભાઈ જોડાભાઈ	"
૧ મહેતા ગાંડાલાલ હરી.	"	૧ ભઈ જ્યેશંકર ખેચર	"
૧ કંસારા દીયાજી હરી.	"	૧ ૨૦ ૨૦ પીરોજશા ઝરવાનજી.	લાઠી
૧ શા. લાલચંદ તારાચંદ.	"	૧ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર. બી. જી. રેલવે.	
૨ ૨૦ ૨૦ સૂરસિંહજી વિં જસવંતસિંહજી.		૧ ૨૦ ૨૦ અંકબરશાહ મહમદશાહ મે. મા. લાડો	
મોણપૂર.		૧૭ પ્રિયભાઈ ધનજી ડાકરશી મારફત.	
૫ ૨૦ ડાકરશી વીરપાળ દોશી સરાફી વેપારી. ચૂડા.		૧ નેકનામદાર કુમારશી વિજયસિંહજી ત-	લાઠી.
૧૩ ૨૦ ૨૦ વલ્લભદાસ વિ. માધવજીભાઈ ન્યા-		જસિંહજી.	
યાધિસ સાહેબ મારફત.	ચૂડા.	૧ ભાઈશી ધનજી ડાકરશી કંસારા	"
૨ ૨૦ ૨૦ વલ્લભદાસ વિ. માધવજીભાઈ	"	૧ ૨૦. ૨૦. પોપટ વિં રામજી. ન્યા. ના	
૧ ૨૦ ૨૦ ગીરધરલાલ વાહાજી.	"	૧ શીરસ્તદાર.	"
૧ ૨૦ ૨૦ પ્રભાશંકર વિં. સુગટરામ	"	૧ ૨૦ પનજી ખોડીદાસ.	"
૧ ૨૦ ૨૦ સુખલાલ કમળશી	"	૧ ૨૦ કૃપાશંકર કાનજી.	"
૧ ૨૦ ૨૦ દેવચંદ રણજીડદાસ	"	૧ ૨૦ પરમાનંદ મોનજી. શંઘવી.	"

૧ શા. ચતુર્બુજ નેમલ પ્રાંગધરા.
 ૧ ૨૦ ૨૦ વ્રજલાલ રામજી. ”
 ૧ પારેખ પ્રેમચંદ વિં હરજીવનદાસ. ”
 ૧ ૨૦ ૨૦ ત્રીકમલાલ રૂગનાથ મહાલ ઉ-
 મરહા ચંદ્રદા કારકુન. ”
 ૧ ૨૦ ૨૦ જાની હરીવલ્લભ હરનારાયણ.
 પ્રાંગધરા હજુરે કોટના કારકુન. ”
 ૧ ૨૦ ૨૦ જાની ઓઘડલાલ ઓધવજી.
 પ્રાંગધરા. જરીફ. ”
 ૧ ૨૦ ૨૦ બ્યાસ અમૃતલાલ વિં કૃષ્ણ-
 રાવ. પ્રાંગધરા વકીલ.
 ૧ વકીલ ખીમજી ઓધવજી ખત્રી લીંબડી
 ૧ ૨૦ ૨૦ મણીચંકર જગન્નાથ અલ્લાહ
 ડાકતર સાહેબ પાણિયાદ
 ૧ ૨૦ ૨૦ દેવચંદ ફલચંદ. ”
 ૧ ૨૦ ૨૦ ઉજમશી અબજી મહેતાજી. ચંડા
 (કુકાવાવ)
 ૨૫ ત્રિયબાઈ નથુભાઈ ગીરધરલાલ વકીલ મારફત.
 ૫ ૨૦ ૨૦ નવકીલ નથુભાઈ ગીરધરલાલ વડાદરા

૨ ૨૦ ૨૦ લલ્લુભાઈ મનસુખરામ વકીલ વડોદરા
 ૧ ૨૦ ૨૦ હમ્મજાલાલ પરમાનંદદાસ સુનશી
 કારકુન. ”
 ૧ ૨૦ ૨૦ ખુસીલાલ ભોગીલાલ વકીલ ”
 ૧ ૨૦ ૨૦ ચીમનલાલ ચુનીલાલ વકીલ વડોદરા
 ૧ ૨૦ ૨૦ ઘેલોભાઈ જમનાદાસ વકલ ”
 ૧ ૨૦ ૨૦ પુરષોતમ ભાઈચંકર વકીલ ”
 ૧ ૨૦ ૨૦ ઉમીયારામ તુળજરામ મજ-
 સુદાર વકીલ. ”
 ૧ ૨૦ ૨૦ દલપતરામ હરીલાલ ”
 ૧ ૨૦ ૨૦ માણિકલાલ છગનલાલ જાની ”
 ૧ ૨૦ ૨૦ ગોવર્ધનદાસ પીતાંબર વકીલ ”
 ૧ પ્રાણચંકર કૃષ્ણરામ કોટોચાકર ”
 ૧ રાવસાહેબ બળદેવદાસ અંબારામ વીરમગામ
 ૧ ૨૦ ૨૦ શીવલાલ નથુભાઈ તલાટી ”
 ૧ ૨૦ ૨૦ લક્ષ્મીચંકર નથુભાઈ તલાટી ”
 ૧ ૨૦ ૨૦ મગનલાલ ચંકરભાઈ તલાટી.”
 ૧ ૨૦ ૨૦ રણછોડલાલ સેવકરામ દવે કડી.
 પ્રાંત વકીલ.

૧	૧૦ ૧૦ હીરાલાલ શંકરભાઈ પાટણુ સુનસદ કોરટના વકીલ.	૧	૧૦ ઈશ્વર પ્રભુરામ. સીબલર રાં ૧૦ આપુભા રામશંગ	૧	કુંડલી સણોસરા.
૧	૧૦ ૧૦ ચૂનીલાલ મંગનભાઈ વકીલ કડી.	૧	૧૦ ૧૦ અંબારામ વિં નથુરામ	૧	”
૧	૧૦ ૧૦ ભવાનીશંકર સુગટરામ અમદાવાદ. (કચ્છ.)	૧	૧૦ ૧૦ જમનાદાસ લલ્લુભાઈ સીબલર ગટેચી.	૧	ગટેચી.
૨	૧૦ ૧૦ મણીપ્રસાદ દુર્ગોપ્રસાદ જીનાગઢ	૧	૧૦ ૧૦ દેવજી ઉકાભાઈ મકવાણા કુવાડવા.	૧	ઉગાસેડી
૧	૧૦ ૧૦ ગોવિંદજી વિં નાનજી યુકસેલર. ”	૧	૧૦ ૧૦ હીરજી હરીશંકર મહેતાજી	૧	જાખણા.
૩	૧૦ ૧૦ શ્રી મોતીભાઈ અખેરાજજી લાખણકા.	૧	જોશી ગણેશજી ઈશ્વર	૧	જાખણા.
૧	૧૦ ૧૦ મહેતાજી નેશંકર કલ્યાણજી.	૧	૧૦ ૧૦ લલ્લુભાઈ નાથાભાઈ પટેલ મુંઢીઆ.	૧	મુંઢીઆ.
૧	૧૦ ૧૦ કોઠારી આધવજી વલ્ચમે.	૪	જે ૦ છોટમલાલ વિં હરિપ્રસાદ વલ્લિવટદાર	૧	તલાજી
૧	૧૦ ૧૦ જગજીવન ધનજી સુખી.	૨	જે ૦ જમનાદાસ પરમાનંદદાસ.	૧	જે ૦ જમનાદાસ પરમાનંદદાસ.
૫	૧૦ ૧૦ જીવણલાલ ફલચંદ વકીલ. વઢવાણ કાંપ.	૧	૧૦ ૧૦ ગોવર્ધનદાસ પોપટભાઈ નેતપુર	૧	નેતપુર
૧૦	૧૦ ૧૦ સર દીનશજી માણેકજી ખીટી મુંબાઈ.	૨૦	૧૦ ૧૦ ફલચંદ ત્રીભુવન સરાફ કરાચી.	૧	કરાચી.
૨	૧૦ ૧૦ વિઠ્ઠલજી કેશવજી દવે.	૧	૧૦ ૧૦ મહેતાજી મહેતાજી મહેતાજી ધવાવ.	૧	ધવાવ.
૧	૧૦ ૧૦ જમનાદાસ મનોરદાસ ગાંધી.	૧	૧૦ ૧૦ વિઠ્ઠલજી નૃસિંહ મહેતાજી અમરાપુર	૧	અમરાપુર
૧	૧૦ ૧૦ શીવશંકર રાધવજી રૂપેં આં તાલિકા	૧	૧૦ ૧૦ ચૂનીલાલ ખૂશલ મહેતાજી ખોપાળા.	૧	ખોપાળા.
૨	૨૦ ૨૦ શીવશંકર રાધવજી રૂપેં આં તાલિકા	૧	૧૦ ૧૦. પરમાનંદદાસ વિ. નિમિદાસ પોરબંદર.	૧	પોરબંદર.
૨	૨૦ ૨૦ શીવશંકર રાધવજી રૂપેં આં તાલિકા	૨	જે. મોતીચંદભાઈ તુળશીભાઈ રાજકોટ.	૧	રાજકોટ.
૨	૨૦ ૨૦ શીવશંકર રાધવજી રૂપેં આં તાલિકા	૫	જે ૦ જાદવજીભાઈ વાઘાજી વકીલ.	૧	વકીલ.

૩૦ રા૦ રા૦ નાગજીભાઈ ગોધંનદાસ. રાજકોટ.
 ૧૨ ત્રિવિભાઈ ત્રીભોવન વિ૦ નારાયણ. મ્હેલર
 મારેફત.
 ૧ રા. કાળીદાસ મહાશંકર મ્હેલર
 ૧ રા૦ ખીમજી ગીગા.
 ૧ રા૦ ત્રીભોવન વિ. નારાયણ.
 ૧ રા૦ જીવરામ મુંદરજી
 ૧ રા૦ કેશવલાલ વહાલજી.
 ૧ રા૦ ગવરીશંકર પ્રભુરામ.
 ૧ રા૦ જ્યોત્સનાલાલ જીવરામ.
 ૧ રા૦ ભાઈશંકર ધનજી.
 ૧ રા૦ માણિકલાલ નાનજી.
 ૧ રા૦ વાહાલજી ગીગા.
 ૧ રા૦ ભવાનીશંકર નારજી.
 ૧ રા૦ સંકૃપાશંકર જગનલાલ.
 ૧ રા૦ ભોગીલાલ ધીરજરામ સખાડિ-
 નેટ જડજ કોર્ટના કારકુન. ગોધરા.
 ૧ રા૦ રા૦ વલ્લેશંકર વિ૦ શામજી માંગરોળ.
 ૧ રા૦ રા૦ લખમીચંદ વહાલજી વ. વઢવાણકાંપ.

૩ રા૦ રા૦ દશરથલાલ ગંગારામ પાટણ.
 ૪ મે૦ રતીરામભાઈ મોતીરામભાઈ સુરત.
 ૧ મે૦ બજીભાઈ મણીશંકર જંધોળાકસન.
 ૧ મે૦ હરિપ્રસાદ વિ૦ હચ્છાશંકર વહિવટ-
 દાર સાહેબ. લીલીઆ
 ૨ રા૦ જયશંકર બાપુજી ભક્તરાબાદ.
 ૫ ખાચર શ્રી દાનાભાઈ જીવાભાઈ પા.
 જીયાદ દરબાર. વઢવાણ શેહેર.
 ૧ શા. ત્રીભોવન મંગળજી. " "
 ૧ વોહરા ત્રીકમ ગુલાબચંદ. " "
 ૧ શા. વલમ જગનલાલ. " "
 ૧ મી. તરોતમ પ્રેમચંદ. " "
 ૧ દોશી સુનીલાલ જગનલાલ. જોટાદ.
 ૧૦૦ પ્રેમચંદ પુરષોતમ. જોટાદ.
 કેટલીએક સ્ત્રી ગ્રાહકોએ પોતાનાં નામ પ્ર-
 સિદ્ધ નહીં કરવાનું અમોને જણાવ્યાથી તે ના-
 મો છપાયાં નથી.

સૂચના.

આ “ દંપતિ વિલાસ ” ગ્રંથ જોયો સાહેબને જોઈતો
હોય, તેઓએ પોષ્ટેજ સહિત નિચે લખેલા ઠેકાણે ૩૦-૧૨-૦
મોકલી આપવાથી ગ્રંથ મોકવામાં આવશે.

અમદાવાદ—યુનાઇટેડ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં.

મુંબાઈ—૨૧૦ ૨૧૦ ચુનીલાલ લલ્લુભાઈ પારેખ-ડે-
બહારકોટ, વિઠ્ઠલવાડી.

વડોદરા—૨૧૦ ૨૧૦ લલ્લુભાઈ ભગવાનજી. ડૉ. શામળ
બેચરની પોળમાં.

ભાવનગર—વકીલ ભગવાનલાલ કસળચંદ.

લીંબડી—પુરુષોત્તમ કાહાનજી ગાંધી. સુમોદ પ્રકાશ
ઓફીસ.

અંબર (કચ્છ) માણેકલાલ કાશીરામ વહોરા.

જોગાદ—ગ્રંથ કર્તા પાસેથી.

સેવક.

પુરુષોત્તમ કકલ સોલંકી.

ગ્રંથ કર્તા.

